

A MAGYAR VEGYIPAR HELYZETE



Készült a Magyar Vegyipari Szövetség megbízásából

Budapest, 2016. november

Készítették: Matheika Zoltán
Nagy Ágnes
Palócz Éva

Szerkesztette és a munkacsoportot vezette: Palócz Éva

Készült a Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Intézet Zrt-ben.
A Zrt. címe: 1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon:309-2695
Telefax: 309-2647
www.kopint-tarki.hu
info@kopint-tarki.hu

Tartalom

Összefoglaló.....	4
1. Főbb nemzetközi tendenciák a világ és Európa vegyiparában	6
2. A magyar vegyipar a statisztikai adatok tükrében	8
2.1. A vegyipar helye a magyar feldolgozóipar termelésében.....	8
2.2. A vegyipari ágazatok alágazati bontásban	12
2.3. Termelés és értékesítés.....	15
2.4. Termelői árak	16
2.5. Külkereskedelem.....	17
3. A vegyipar néhány jellemzője vállalatméret és tulajdonszerkezet alapján	26
3.1. A vállalatok száma, foglalkoztatási helyzete és tőkeellátottsága.....	26
3.2. A vegyipari vállalkozások árbevétele, jövedelmezősége méret- és tulajdoni kategóriák szerint	33
Hivatkozások.....	40

Összefoglaló

A világ vegyiparának regionális erőviszonyait alaposan átformálta Kína első számú vegyipari hatalommá emelkedése, és a fejlett régiók, mindenekelőtt az EU relatív térvesztése. Az elmúlt egy-másfél évtized folyamán az uniós vegyipar növekedése viszonylag mérsékelt volt, ezen belül a 2010-es évekre a stagnálás volt jellemző. Ezzel együtt a vegyipar mindmáig fontos exportágazata az uniós gazdaságnak, és érdemben hozzájárul az EU világgal szembeni külkereskedelmi többletéhez.

A hosszabb távú kilátásokat az is beárnyékolja, hogy az uniós vegyipari beruházások dinamikája elmarad a főbb versenytársakétól (Kína, Egyesült Államok), miközben az ágazat K+F intenzitása nemzetközi összevetésben nem kimondottan alacsony, de mostanra az EU immár a K+F ráfordítások abszolút értékét tekintve is elvesztette vezető helyét Kínával szemben.

Ehhez képest a **magyar vegyipar** relatíve jól teljesített az elmúlt másfél évtized folyamán: mind a szűken vett vegyipar (Vegyí anyag, termék gyártása), és különösen a gumi- és műanyagipar növekedési teljesítménye jócskán felülmúlta az uniós átlagot 2000 és 2015 között. Kissé aggasztó módon azonban a legmagasabb hozzáadott értékű vegyipari ágazat, a gyógyszeripar esetében ugyanez nem mondható el, habár a magyar gyógyszeripar súlya hagyományosan jelentősebb a feldolgozóiparon belül, mint az EU-tagállamok (és különösen a kelet-európai új tagállamok) többségében.

Az összképet tovább árnyalja, hogy a szélesen értelmezett (gyógyszeripart és gumi- és műanyagipart is magában foglaló) vegyipar összesített termelési volumenének halmozott növekedése kissé *alatta maradt* a magyar feldolgozóipar halmozott növekedésének 2000 és 2015 között. Vagyis az időszak egészét tekintve nem állítható, hogy a vegyipar a feldolgozóipar különösen dinamikus fejlődő szegmensei közé tartozott volna. A válság és az azt követő néhány év folyamán a vegyipar mindhárom ágazatának növekedési teljesítménye felülmúlta a feldolgozóipari átlagot, mivel vagy az átlagosnál kevésbé súlyosan érintette őket a válság, vagy – a gumi- és műanyagipar esetében – az átlagosnál sebesebben lábaltak ki a válságból. Az ipari növekedés 2013-as újraindulása óta azonban a vegyipari ágak közül kettőnek (vegyszeranyag és termék, gyógyszergyártás) a növekedési teljesítménye ismét átlag alatti, és csak a viszonylag alacsonyabb hozzáadottérték-tartalmú gumi- és műanyagipar nyújtott tündöklő növekedési teljesítményt az egész másfél évtized és az elmúlt néhány év vonatkozásában egyaránt. Ez utóbbi ágazat szemlátomást fontos nyertese volt az elmúlt évek bérköltség-előnyre építő iparosítási erőfeszítéseinek. Fontos kérdés ugyanakkor, hogy hogyan lehet javítani a távlatilag perspektivikusabb szűk vegyipar, és még inkább a gyógyszeripar növekedési potenciálját. A szűken vett vegyipar esetében a fenti megállapítás érvényességét tompítja, hogy az elmúlt évek átlag alatti növekedési teljesítménye valójában egyetlen alágazat visszaeséséből adódik – más kérdés, hogy épp ez az alágazat a szűk vegyipar egyik minőségi szegmensét alkotja.

A gumi- és műanyagipar kibocsátásának gyors növekedésével párhuzamosan 2011-től kezdve ebben az ágazatban a *keresetek* dinamikája is lényegesen magasabb volt, mint a másik két vegyipari ágazatban – habár összhangban volt a feldolgozóipari átlaggal, ahelyett, hogy a kibocsátási volumenhez hasonlóan túlszárnyalta volna azt. Ezzel együtt az átlagos bérszintek mindmáig lényegesen magasabbak a szűk vegyiparban és még inkább a gyógyszeriparban, mint a gumi- és műanyag-ágazatban. Mégis, a másik két ágazatban megtermelődő magasabb

hozzáadott érték miatt ugyanakkor a bérköltség- és hozzáadottérték-adatok alapján számolt *bérhányad* *alacsonyabbnak mutatkozik*, mint akár a gumiiparban, akár a feldolgozóipar egészében. Ez azt sugallja, hogy a szűken vett vegyipar és a gyógyszeripar növekedését nem bérversenypésségi problémák hátráltatják.

A *külkereskedelmi statisztika* adatai szerint a vegyi áruk exportjának (és importjának) a volumene jóval erőteljesebben nőtt 2008 és 2015 között, mint a feldolgozóipari export (és import) egésze. A nominális adatok arra utalnak, hogy az exportnövekedést a gyógyszeripar és a gumiipar húzta, a szűk vegyipar és a műanyagipar szerényebb dinamikája mellett. Megjegyzendő, hogy még a két utóbbi ágazat exportjának halmozott értéknövekedése is nagyjából elérte, illetve (a műanyagipar esetében) meghaladta a feldolgozóipari átlagot. A vegyipar a külkereskedelmi mérleg 2008 utáni javulásához is hozzájárult, legalábbis átmenetileg: a három vegyipari ágazatba tartozó termékek összesített külkereskedelmi mérlege 2008-ban érdemben még deficitese volt, majd néhány évre pozitívba fordult, 2015-ben ismét gyakorlatilag zérus. Az élénkülő belső kereslet miatt jelenleg az összesített vegyipari mérleg ismét mérsékeltlen romló tendenciát mutat.

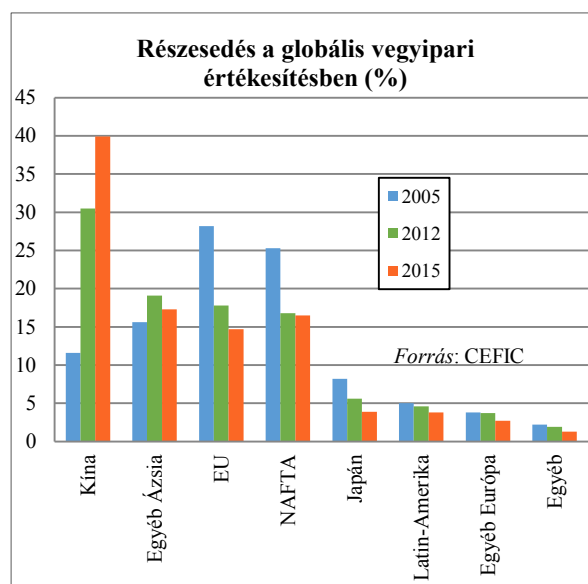
A vegyipar a beruházások viszonylag magas szintjével büszkélkedhet: a három ágazatnak a feldolgozóipari állóeszköz-felhalmozásban való kombinált részesedése magasabb, mint a feldolgozóipari hozzáadott értékben való részesedése. Biztató továbbá, hogy míg az ipari termelést illetően csak a gumi- és műanyagipar halmozott növekedése múlta felül az átlagos feldolgozóipari növekedést az elmúlt másfél évben, addig az állóeszköz-felhalmozás terén ez mindhárom ágazatról elmondható. Kevésbé örömteli viszont, hogy ez az átlag feletti halmozott növekedés nem jelent egyben jól kivehető növekvő trendet – a szűken vett vegyipar és a gyógyszeripar terén legalábbis semmiképpen: a másfél évtized jelentős részét a stagnálás elhúzódó időszakai töltik ki.

Az adatok alapján tehát a vegyipar viszonylag beruházás-intenzív terület, de a jelek szerint nem túlságosan kutatás-intenzív. A három vegyipari ágazat közül csak az egyiknek, a gyógyszeriparnak a K+F intenzitása magasabb – igaz, nagyságrendekkel – mint a feldolgozóipar egésze. A változások irányát tekintve a kép vegyes, a kutatás-intenzív gyógyszeriparban a K+F ráfordítások értéke stagnálni látszik.

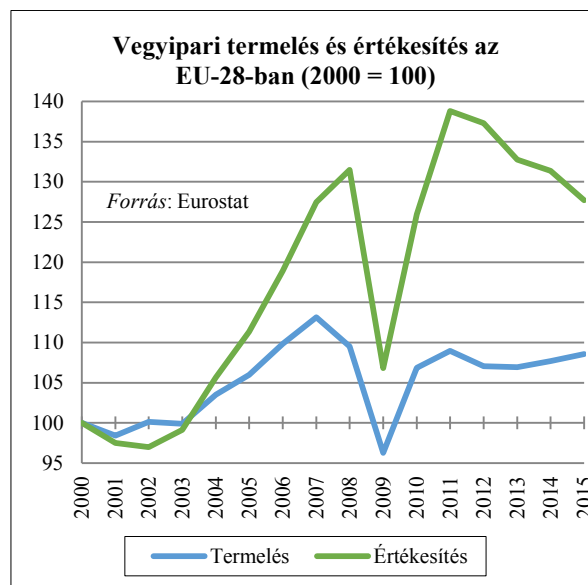


1. Főbb nemzetközi tendenciák a világ és Európa vegyiparában¹

A vegyipar már egy ideje világméretű átrendeződésen megy keresztül, amelynek során Kína első számú vegyipari hatalommá vált. Ezzel párhuzamosan a fejlett régiók, mindenekelőtt az Európai Unió vegyiparának relatív térvesztése ment végbe. Az EU28 2002-ben még az első számú vegyipari hatalom volt, 2015-ben viszont csak harmadik helyezett volt régiók versenyében (Kína és a Nafta mögött). Amennyiben az egyes országok rangsorát tekintjük, Kína és az Egyesült Államok mögött Németország a harmadik legjelentősebb vegyipari hatalom, de az EU-tagállamok közül ezenkívül csak Franciaország és Olaszország kapott helyett a vegyipari TOP 10-ben (mint 7. és a 10. helyezett).



Ráadásul miközben globális szinten a vegyipar továbbra is növekszik, addig a válságot követően az uniós vegyipar nem tudott visszaállni egy stabil növekedési pályára. Az EU szűken vett vegyiparának (vagyis a TEÁOR 20-as „vegyi anyag, termék gyártása” ágazatnak) a válság utáni részleges kilábalását egy 2011-es helyi csúcspont, majd máig tartó elhúzódó stagnálás követte. Az ágazat kibocsátási szintje még az idén is a válság előtti szint alatt marad. Nagyjából ugyanez, szélsőségesebb kilengésekkel, elmondható az uniós szintű vegyipari értékesítés alakulásáról. Úgy tűnik tehát, hogy Európa fejlett országai számára a vegyipar – leszámítva a gyógyszergyártást – már nem annyira növekedési hajtóerőként, mint inkább kihelyezendő iparágként jön számításba. Az uniós termelők a regulációval (pl. szigorú emissziós és energia-hatékonysági követelmények) összefüggő többletköltségek folyamatos emelkedéséről panaszkodnak.



Az Európai Unió, az egyik legfontosabb globális vegyipari csomóponton belül a vegyipar földrajzilag viszonylag koncentrált: 2014-ben az említett három uniós tagállam (Németország, Franciaország, Olaszország) termelte meg az EU-szintű szűk vegyipari kibocsátás több mint felét. Magyarország részesedése eközben 1%-os volt.

¹ A jelen fejezetben leírtak a *szűk értelemben vett vegyiparra*, vagyis a TEÁOR 20-as vegyi anyag, termék gyártása ágazatra vonatkoznak.

Az Európai Unió számára a vegyipar hagyományosan fontos *export*ágazat, és a vegyipari jellegű (EU-n kívüli) export nominális értéke (szemben a termelés szintjével) gyorsan elérte és túlszárnyalta a válság előtti csúcshintet. Mind az uniós export, mind pedig az uniós import számára a három legfontosabb relációt az Egyesült Államok, az EU-n kívüli Európa (mindenekelőtt Svájc és Oroszország), illetve a Kína és Japán nélkül vett Ázsia jelenti. Az EU vegyipara szinte az összes fontos partner-régióval szemben külkereskedelmi többletet produkál. (A két kivétel: az EU vegyipari külkereskedelme szempontjából pillanatnyilag másodlagos súlyú Kína, valamint a harmadlagos súlyú Japán, kiegyensúlyozott, illetőleg enyhén negatív mérleggel.).

A jövőbeli pozíciókra nézve kedvezőtlen körülmény, hogy 2006 után az EU vegyiparának beruházási dinamikája jócskán elmaradt a versenytársakétól. Hasonlóan a vegyipari termeléshez, a vegyipari beruházások sem érték még el 2015-ben a válság előtti csúcshintet, és a beruházási érték csak 20%-kal volt több mint 10 évvel korábban. Ez nem csak a száguldó kínai beruházás-növekedéshez, de az amerikai vegyipari beruházások értékének több mint megháromszorozódásához képest is nagyon szerény szám. (Más kérdés, hogy az amerikai beruházás-növekedés jelentős részben a több problémát felvető palagáz-palaolaj-boomhoz kapcsolódik.

Az uniós vegyipar *K+F*-intenzitása sem kiugró, habár nem is nagyon alacsony a fejlett régiók viszonylatában. A *K+F* kiadások *abszolút* nagyságát illetően az EU vegyipara pár éve még éllavas volt, 2015-ben már csak második helyezett Kína után.



2. A magyar vegyipar a statisztikai adatok tükrében

2.1. A vegyipar helye a magyar feldolgozóipar termelésében

A *vegyiparnak* többféle meghatározása létezik. A legszűkebb értelmezés kizárólag a „Vegyianyagok és termékek gyártását” (TEÁOR 08' osztályozás szerinti 20 ágat) foglalja magában. Ebben a kiadványban ennél *szélesebb* körű meghatározást alkalmazunk: a gyógyszergyártást (TEÁOR 21) és a gumi és műanyag-gyártást (TEÁOR 22) is a vegyipari csoportba tartozónak tekintjük (részletesebben lásd az 1. keretes írást).

1. keretes írás: A vegyipar meghatározása ebben a kiadványban

A vegyipar szélesebb meghatározása a TEÁOR 08' osztályozás szerinti *kétszámjegyű* nomenklatúrájában a „Vegyianyagok és termékek gyártását” (TEÁOR 20), a gyógyszergyártást (TEÁOR 21) és a gumi és műanyag-gyártást (TEÁOR 22) tartalmazza. Ez gyakorlatilag megfelel a TEÁOR 08' osztályozás szerinti *kétfutós* ágazatai közül a CE, CF és CG ágazatoknak, kivéve a nemfém-termékek gyártását, amely a CG ágazatnak része, az általunk alkalmazott TEÁOR 20-21-22 ágazatokba viszont nem tartozik bele.

Az ily módon meghatározott „vegyipar” a következő 2, illetve 3 számjegyű ágakat és alágazatokat tartalmazza:

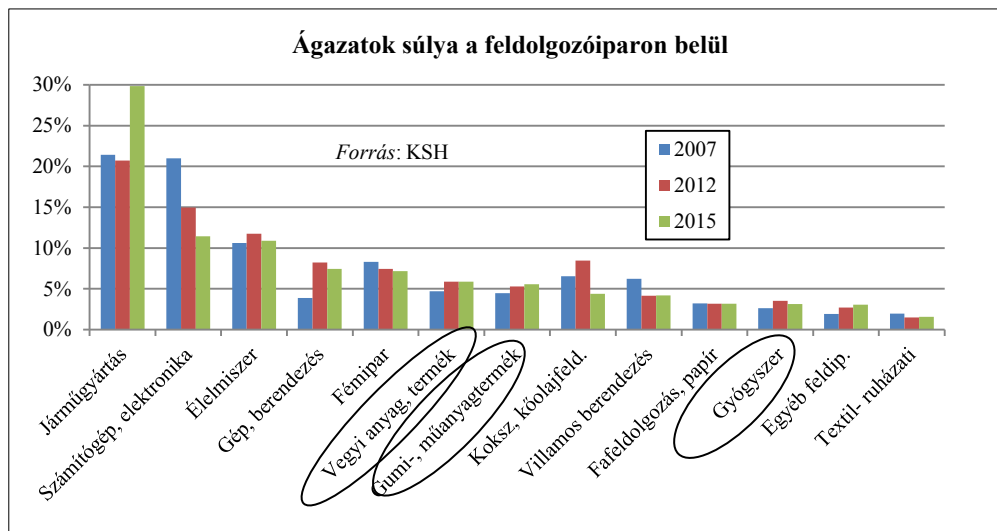
- 20 **Vegyianyagok és termékek gyártása**
 - 20.1. Vegyi alapanyagok gyártása: ipari gáz, színezék, szerves és szervetlen vegyi anyagok gyártása, műtrágya, kaucsuk, műanyag-alapanyag
 - 20.2. Mezőgazdasági vegyi termékek gyártása: növényvédő-szerek,
 - 20.3. Festék, bevonó-anyag gyártása
 - 20.4. Tisztítószer, testápolási cikkek gyártása
 - 20.5. Egyéb vegyi termékek gyártása: robbanóanyagok, ragasztóanyagok, illóolaj
 - 20.6. Vegyi szál
- 21 **Gyógyszerek gyártása**
 - 21.1 Gyógyszeralapanyag-gyártás
 - 21.2 Gyógyszerkészítmény gyártása
- 22 **Gumi-, műanyag termékek gyártása**
 - 22.1 Gumitermék gyártása: gumiabroncs, gumitömlő és egyéb gumi-termék
 - 22.2 Műanyag termék gyártása: műanyag lap, lemez, cső, fólia, profil, csomagolóeszköz, műanyag építőanyag.

A „vegyipar” ezen meghatározása nem tartalmazza a TEÁOR 19 „Kőolaj-feldolgozás” ágat, amelyet egyes esetekben szintén a vegyiparhoz szoktak sorolni.

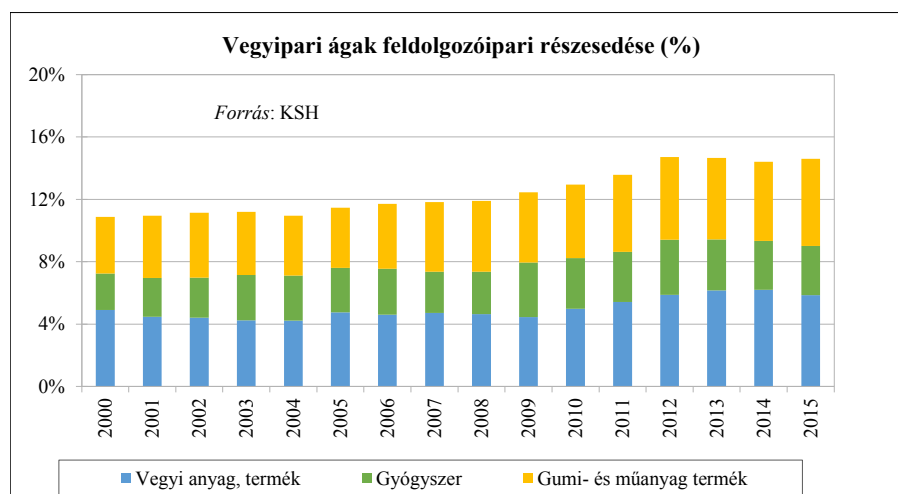
A 3 vegyipari ág termelésének együttes részesedése a feldolgozó ipar termelésén belül 2012-től kezdve folyamatosan meghaladta a 14%-ot, ezzel a második helyen áll a feldolgozóiparon belül, a gépkocsigyártás után. A széles értelemben vett vegyipar részaránya – akár a 2000. évhez (10,9%), akár a válság előtti utolsó békeévhez, 2008-hoz (11,9%) viszonyítjuk – határozottan emelkedő egészen 2012-ig, onnan kezdve pedig gyakorlatilag stagnál.

Külön-külön a vegyipari ágak a feldolgozóipari termelés 3-6%-át képviselik, s valamennyi tekintetében megállapítható a részarányok emelkedő trendje. A legkisebb ágazat, a gyógyszer-

ipar bruttó kibocsátásának feldolgozóipari részesedése 2000 és 2013 között 2,4%-ról 3,5%-ra nőtt, utána kissé csökkent. A szűken vett vegyipar (vegyi anyag, termék gyártása) az évtized elején lépte át az 5%-os küszöböt (5-ről 6%-ra). A gumi- és műanyagtermékek gyártásának részesedése 2012-ben 5% fölé emelkedett, és a 2015-re szinte felzárkózott a korábban jóval jelentősebb vegyi anyag, termék ágazathoz.



A vegyipar térnyerésének értékeléséhez megjegyzendő, hogy e térnyerés az előző évtized vége felé kezdődött el markánsan, és 2012-ig tartott, vagyis még a robusztus ipari növekedés újraindulását megelőzően véget ért. Tehát *a vegyiparnak a feldolgozóipari átlagnál dinamikusabb növekedési periódusa a gyenge (valójában összességében enyhén negatív) feldolgozóipari növekedés periódusával esett egybe*. A széles értelemben vett vegyipar átlagos növekedése 2008 és 2012 között, vagyis a „diadalmenet” idején *szereztebb volt*, mint a 2000-2015-ös időszak egészében, mégis ekkor haladta meg



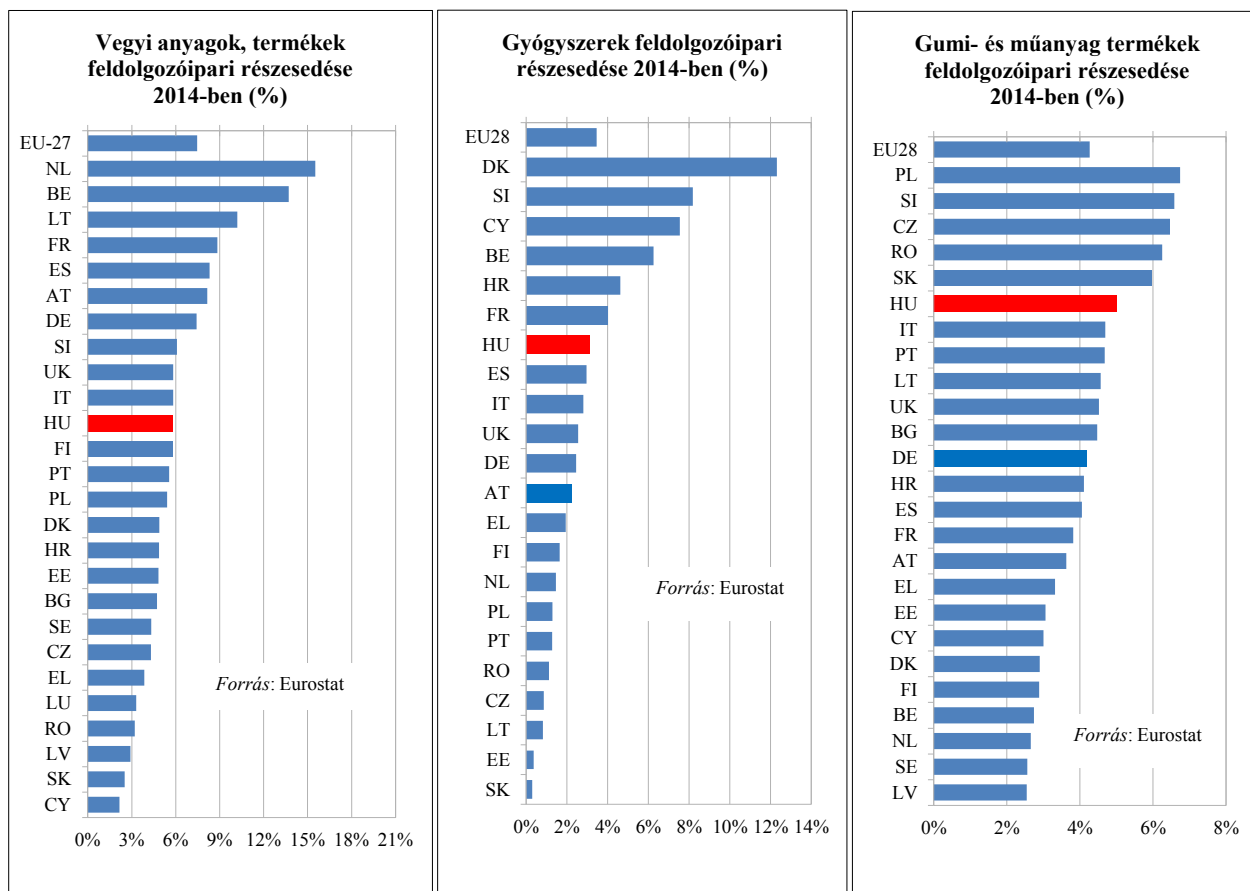
jelentősen a feldolgozóipar átlagos dinamikáját.

A fenti részesedésekkel Magyarország vegyipara meglehetősen jó pozíciókkal bír **európai összevetésben**. A vegyi termékek gyártásának durván 5%-os részesedésével Magyarország nagyjából a középmezőnyben helyezkedik el az EU-országok között, míg a másik két

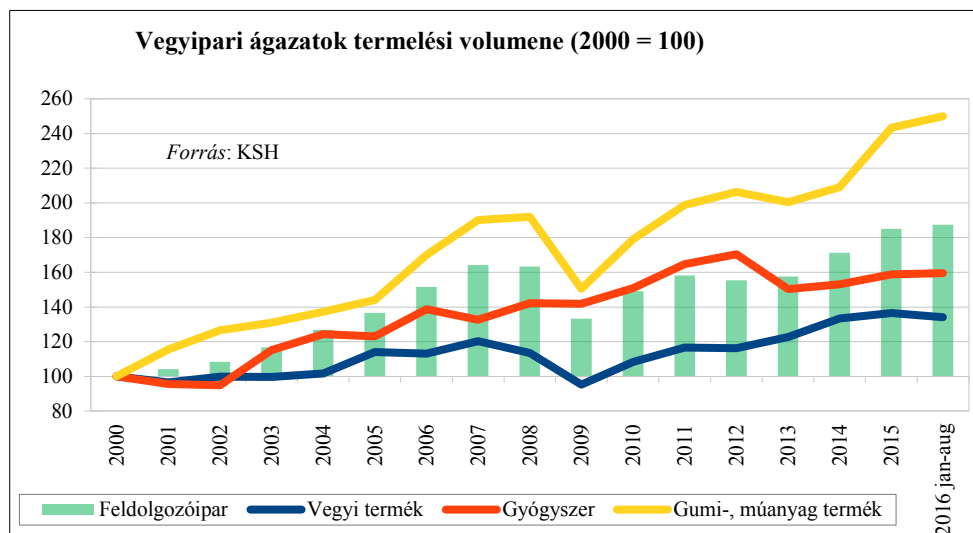
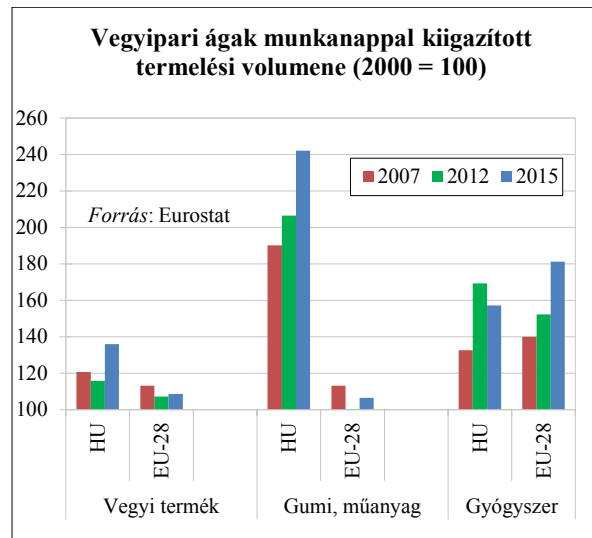
vegyipari ágazat – különösen a gumi- és műanyagipar – részesedése egyértelműen túlszárnyalja a mediánértéket. (Az is tény viszont, hogy 2012-ről 2014-re mind a gyógyszeripar, mind a gumi- és műanyagipar egy hellyel hátrébb csúszott az aktuálisan elérhető adatok tanúsága szerint.)

Figyelemre méltó, hogy a gumi- és műanyag termékek gyártásában az Európai Unióban hat kelet-európai új tagállam, a 4 visegrádi ország, Szlovénia és Románia rendelkezik a legmagasabb feldolgozóipari részaránnyal, elsősorban a letelepedett külföldi vállalatoknak köszönhetően. A vegyi anyagok és a gyógyszeripar vonatkozásában a kelet-európai országok jelenléte jóval szerényebb, a visegrádi országokon belül egyedül Magyarország részaránya haladja meg a mediánt.

A vegyipari ágazatok súlya az európai országokban



Az elmúlt másfél évtizedben a magyarországi vegyipar *nagyobb mértékben tudta növelni a termelés volumenét, mint az Európai Unió 28 tagországának az átlaga*. A leglátványosabb kontraszt a gumi- és műanyagiparnál figyelhető meg, ahol a gumiiparnak az autópár felfutása által gerjesztett megugrása az az uniós szintű gumi- és műanyagipar igen csekély növekedésével állt szemben. Jelentős (bár az gumi- és műanyagipar mellett eltörpülni látszik) a szűken vett vegyipar növekedési előnye is az uniós átlaghoz képest. Figyelemre méltó (és kissé aggasztó) ugyanakkor, hogy a vegyiparon belül legmagasabb hozzáadott értéket képviselő gyógyszeripar növekedési teljesítménye csak a 2007-2012-es időszak során múlta felül az uniós átlagot – összességében a magyar gyógyszeripar növekedése az elmúlt másfél évtized során elmaradt az EU-átlagtól, beleértve a legutóbbi néhány évet. Ehhez hozzájön, hogy míg korábban jeleztük, hogy a szélesen vett vegyipar 2000-es évet követő halmozott növekedése egészében meghaladta a feldolgozóipari átlagot – ahogy ez az együttes részesedés emelkedésében is tükröződött – de ez 2012-ig nagyjából, a 2013-2015-ös éveket is beleszámítva pedig *kizárólag* a gumi- és műanyagiparnak tudható be. A növekedésbeli különbségek miatt 2016-ban megfordult a hagyományos viszony a szűken vett vegyipar és a gumi- és műanyagipar között: az utóbbi kibocsátásának nominális értéke idén január-augusztusban felülmúlta az előbbiét, holott az elmúlt 15 év átlagában 10%-kal elmaradt attól.



2.2. A vegyipari ágazatok alágazati bontásban

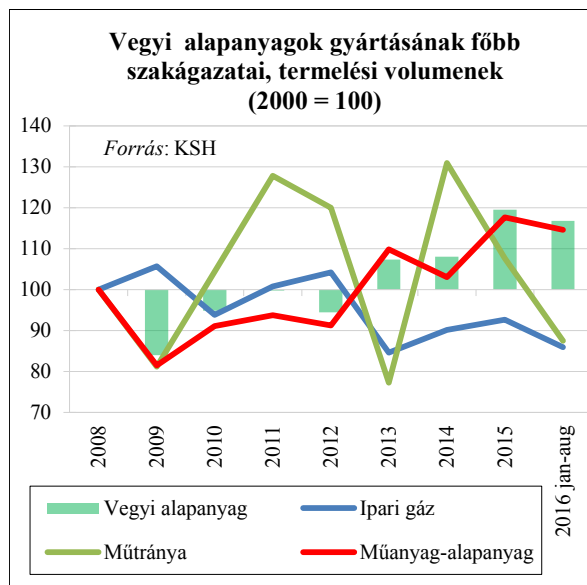
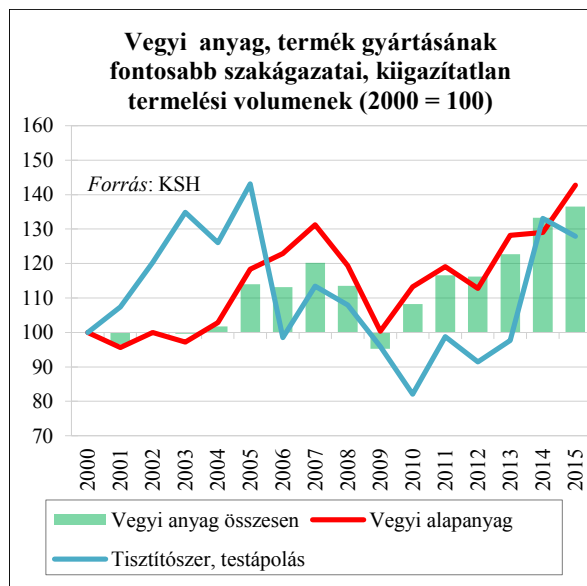
Vegyipari anyagok és termékek gyártása (TEÁOR 20)

A vegyi anyagokat és termékeket gyártó iparág termelésének 75-85%-át egyetlen alágazat, a *vegyi alapanyag gyártása teszi ki*, vagyis ennek dinamikája – 2007 utáni visszaesése, majd újbóli felfutása – meghatározó az egész alág termelésének alakulása szempontjából. A nemzetközi válság az azt megelőző közel fél évtized halmozott növekedést gyakorlatilag lenullázta, de az ágazat gyorsan magára talált, és egy 2012. évi döccenőt leszámítva folyamatos növekedést produkált: 2015-re a termelés volumene mintegy 9%-kal meghaladta a válság előtti csúcshozért.

A vegyi alapanyagokon belül a magasan domináns (65-80%-os részesedésű) szakágazat, a *műanyag-alapanyagok* termelése mozgatja elsősorban az ágazat kibocsátását: az előbbi konzekvensen együtt mozog az utóbbival. A vegyi alapanyagok termeléséhez sorolt szakágazatok többségének KSH által közölt időszora nagyon hiányos, az összes fontosabb (az alágazat termelésében legalább néhány évben 5% feletti részesedéssel bíró) szakágazat együttes vizsgálatához csak 2008-tól áll rendelkezésre adat valamennyi évről; ezt az évet használjuk bázisévként.

Az így kapott ábrából látható, hogy a szakágazatok erősen divergáltak, ráadásul szinte kaotikusan ingadoztak a 2008 utáni periódusban. Miközben az alágazat egészére 2010-től kezdve a kilábalás volt a jellemző, addig e kilábalási trend gyakorlatilag a domináns szakágazatnak, a már említett műanyag-alapanyag iparnak tudható be, a többi említésre érdemes szakágazat teljesítménye vagy trend nélkül ingadozott (műtrágya), vagy tartósan alacsony maradt (ipari gáz) a válság utáni periódusban. (Kivételt képez a szerves vegyi alapanyag gyártása: itt olyan szélsőséges volumennövekedés ment végbe 2012 után, hogy – a kivehetőség érdekében – lehangyuk az ábráról.)

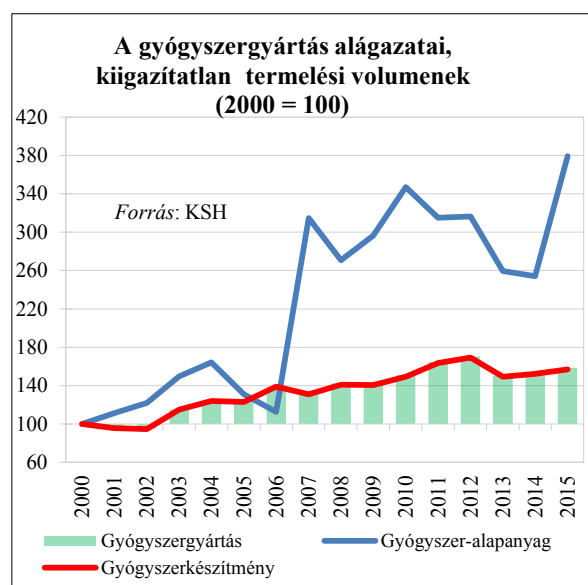
Visszatérve a vegyi anyag, termék ágazatra, annak *második* legfontosabb alágazata a 6-10%-os részarányt képviselő *tisztítószer-testápolás*: ez utóbbi termelésére a válság jóval tartósabb hatást gyakorolt: itt a kibocsátás csak 2014-ben, az általános ipari fellendülés körülményei között tudta elérni és meghaladni a 2007. évi volument. Ennek az alágazatnak a termelése jórészt a fogyasztói piacra irányul, ezért a tartósan gyenge magánfogyasztás nyomott szinten



tartotta a kibocsátás szintjét. 2014 volt az első év, amikor a háztartások fogyasztása értékelhető (bár korántsem látványos) növekedést produkált, ekkor aztán az alágazat teljesítménye hirtelen megugrott, habár a 2005. évi csúcshoz szintén nem érte el. Ezzel szemben egy *harmadik* alágazat, a rendkívül hullámzó teljesítményt nyújtó ”egyéb vegyi termék” kibocsátása – néhány éves drámai emelkedést követően – súlyosan visszaesett az elmúlt években. Valójában ez utóbbinak tudható be, hogy a szűken vett vegyipar egészének halmozott növekedési teljesítménye a feldolgozóipari átlag alatt maradt 2012 óta. Ez felfogható jó hírként is az ágazat egészét tekintve, habár megjegyzendő, hogy az egyéb vegyi termék alágazat a vegyipar minőségi szegmensébe, a „különleges és finom kemikáliák” csoportjába tartozik, ezért e szakágazat stabilan jó teljesítménye távlatilag fontos fegyvertény lehetne.

Gyógyszeripar (TEÁOR 21)

A gyógyszergyártásnak csak két alágazata van: a gyógyszeralapanyagok, illetőleg gyógyszerkészítmények gyártása. A termelés majdnem 100%-át azonban az utóbbi teszi ki, a gyógyszer-alapanyagok gyártása minimális részt képvisel az iparág termelésében. Ennek következtében hiába nőtt a gyógyszer-alapanyagok termelése több mint háromszorosára 2000-2012 között és 3,8-szorosára 2015-ben, az iparág termelésének volumen-növekedését a gyógyszerkészítmények gyártásának a dinamikája határozta meg. Ez utóbbi pedig öröndetesen jól teljesített a válság alatt és azt követően, a 2012-ig tartó dinamikus növekedés 2013-ban elakadt, és a megtorpanásból azóta sem lábalt ki meggyőzően. Korábban rámutattunk, hogy ez nem az ágazat sajátosságainak a következménye: az EU28 átlagában a gyógyszeripar meglehetősen jó növekedést könyvelhetett el 2013-15-ben.



Gumi- és műanyagipar (TEÁOR 22)

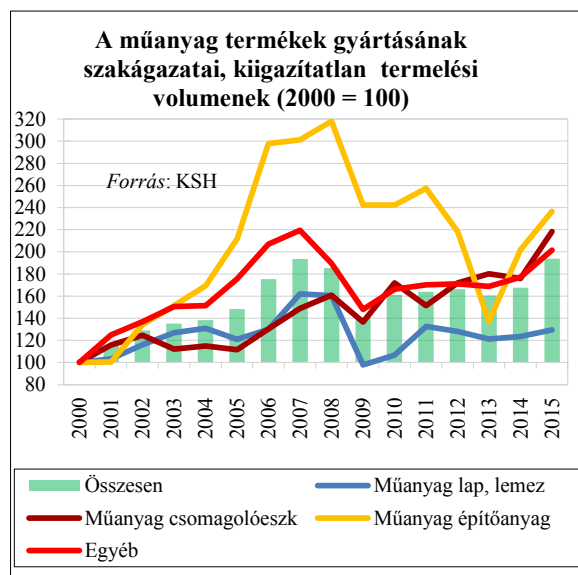
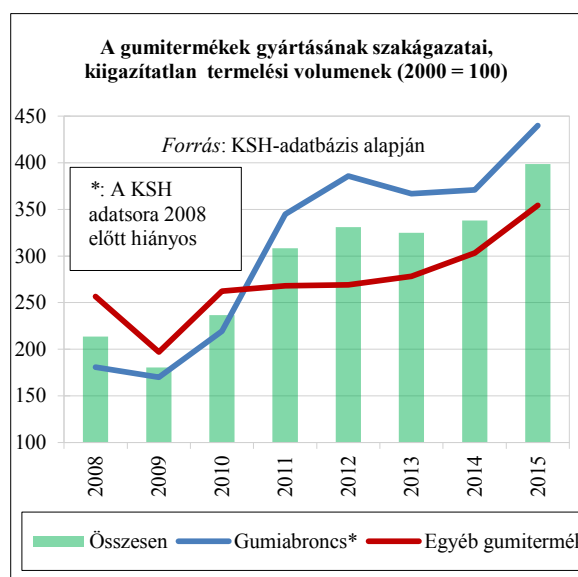
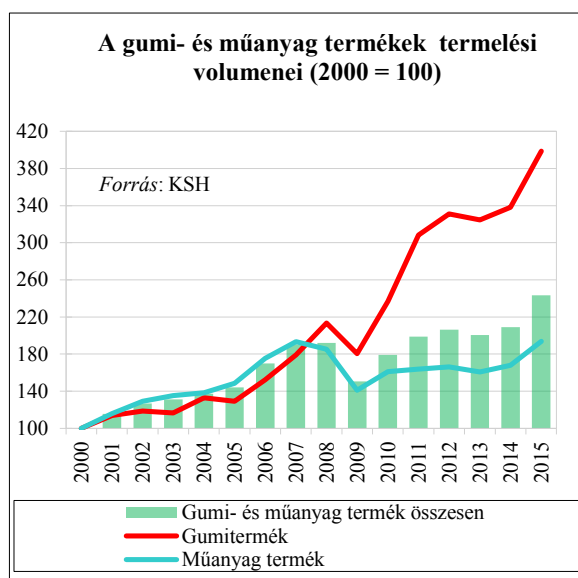
A gumi- és műanyagipar rendkívül összetett és diverzifikált termelési profilú iparág. A vegyipar 3 iparága közül a magyar gumi- és műanyagipar bővült a leggyorsabb ütemben 2007-ig, és a 2015. évi (mintegy 16%-os) megugrásnak köszönhetően a 2013-16-os ütem is jócskán felülmúlja az uniós növekedési ütemet.

Ezen belül a gumiipar – a 2009. évi visszaesést gyorsan kiheverve – több hullámban gyors növekedést produkált, és a 2015. évi termelési szint már több mint kétszerese volt a válság előttinek. Ez a Magyarországra települt külföldi gyártók új kapacitásainak beindításával, illetve a kapacitások jelentős bővítésével magyarázható.

Míg a 2009-es válságig a műanyagipar nagyjából lépést tudott tartani a gumiipar dinamikájával, addig a globális válság a műanyagipart erősebben érintette, mint a gumiipart. Ezt követően több éves stagnálás következett, egészen 2015-ig. Vagyis a műanyagipart az ipari növekedés 2013-14-es meglódulása sem érintette meg.

A gumitermék-gyártás mindkét alága (gumiabroncs-gumitömlő valamint az egyéb gumitermék gyártása) dinamikus növekedést ért el. Ám míg 2008-ig az egyéb gumitermékek gyártása nőtt dinamikusabban, addig ezt követően csak a gumiabroncs-gyártás vette át a vezető szerepet, az egyéb gumitermékek kibocsátása csak 2015-ben lódult meg érdemben. Vagyis az iparág látványos felfutása nagyobbrészt az autóiipari termelési bázisnak az elmúlt évek során végbement drasztikus bővülésével függ össze.

Ami az iparág másik alágazatát, a *műanyag-termékek* gyártását illeti, a kép összetettebb. A műanyag-ágazat termelése több éves stagnálás után csak 2015-ben kapott új lendületet. Ez utóbbi a négy szakágazatból háromban tükröződött – a kivétel a műanyag lap, lemez gyártása.



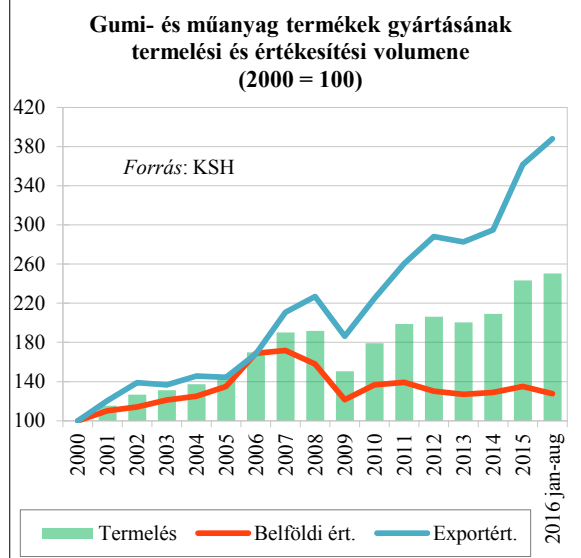
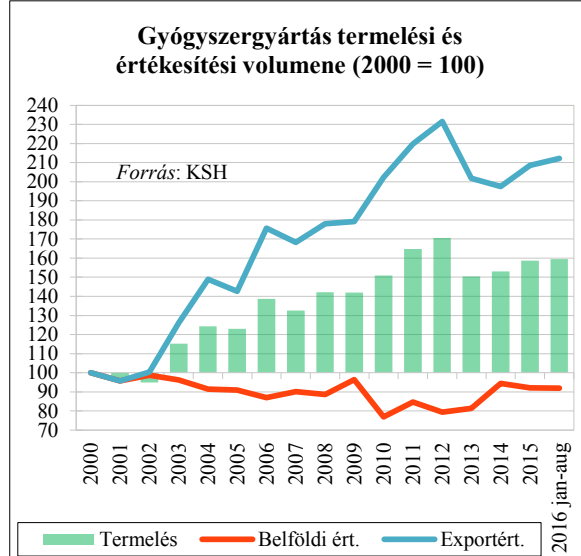
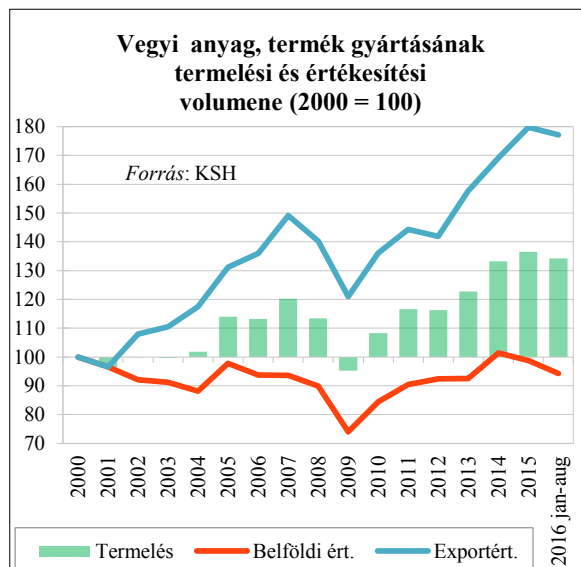
2.3. Termelés és értékesítés

Amint az a magyar feldolgozóipar egészéről is elmondható, a vegyipar esetében is a növekedés hajtóerejeként mindhárom iparágban, jóformán megszakítás nélkül, az *exportértékesítés* szolgált. A belföldi értékesítés 2000-tól mostanáig jellemzően stagnáló, vagy éppenséggel csökkenő tendenciát mutatott.

A *vegyi anyagok és termékek* 60, a *gyógyszeripari termékek* 84%-a exportra került 2015-ben. Mindkét ágazatban az ütemesen emelkedő exportértékesítés és a stagnáló vagy csökkenő belföldi értékesítés már a 2000 és 2007 közötti periódusban élesen szétvált. A belföldi értékesítésen a makroszintű belföldi felhasználás 2013 óta megfigyelhető emelkedése se segített sokat: 2015-ben (és 2016 első két harmadában) a kibocsátás szintje éppúgy alatta volt a 2000-es évnek mindkét ágazatban, ahogy az elmúlt másfél év során mindvégig (vagy a vegyi termékek esetében majdnem mindvégig). A belföldi felhasználás idei felemás emelkedésével párhuzamosan mindkét ágazatban (és a vegyi termékeknél 2015-ben is) *csökkent* a belföldi értékesítés volumene.

Az exportértékesítés lényegesen jobban alakult, de ez utóbbi növekedése csak a vegyi árucikkek esetében tartott ki 2015-ig. A gyógyszeriparban 2009 és 2012 között mért látványos emelkedés átmenetinek bizonyult, jelenleg az exportértékesítés bővülése az akkori csúcson alacsonyabb szinten zajlik, és sokkal szerényebb ütemben.

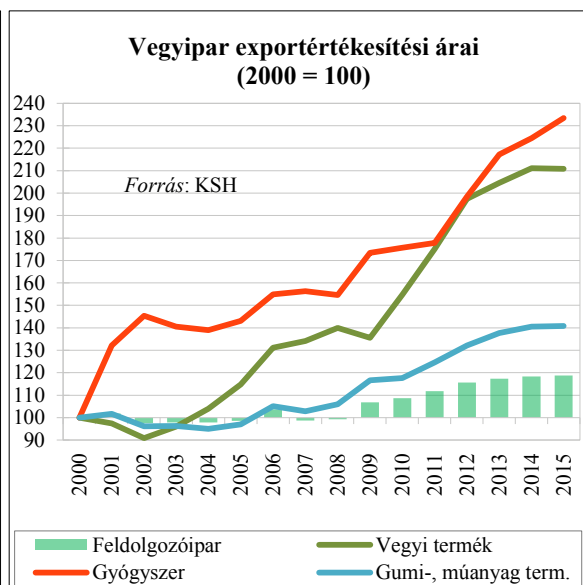
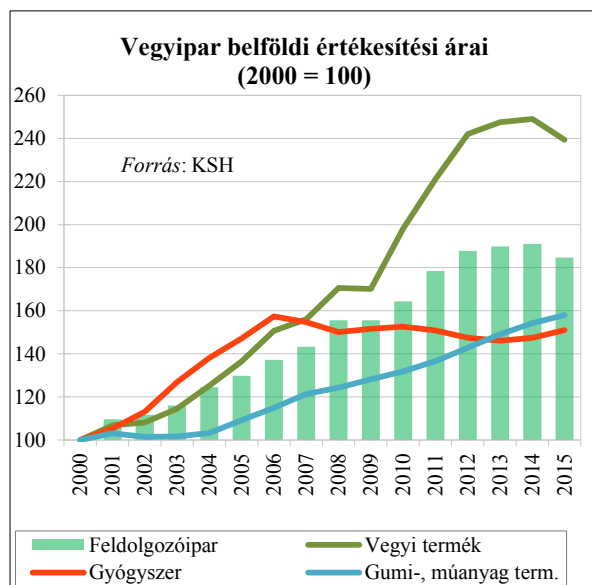
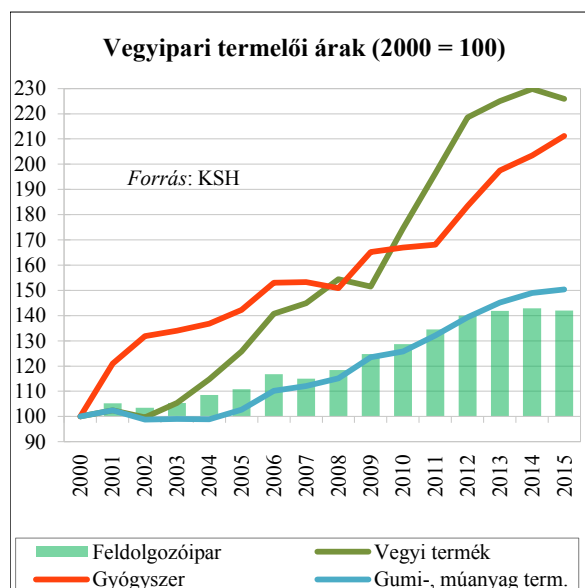
A *gumi- és műanyagipar* termékeinek 70%-át exportálta 2015-ben, az export részaránya folyamatosan nő. A belföldi felhasználás 2007-ig tartó emelkedését a globális válság idején drasztikus zuhanás követte, ami – a két másik vegyipari területhez hasonlóan – mindmáig tartó stagnálásközeli állapotnak adta át a helyét. Így a termelés korábban jelzett erőteljes emelkedését teljes egészében az export bővülése teszi lehetővé. Megjegyzendő, hogy az exportnövekedésben nemcsak a betelepülő autóiipari beszállítók által megtámogatott gumiipar, hanem a műanyagipar is részt vett, méghozzá az utolsó pár évben igen erőteljesen.



2.4. Termelői árak

A vegyipar három ágazata közül az egyikben, a gumi- és műanyagiparban, a termelői árak nagyjából a feldolgozóipari termelői árakkal összhangban emelkedtek a 2000-2015-ös periódusban, bár az is tény, hogy az időszak második felére (2008-2015) nézve ez már nem mondható el az ágazati termelői árak bizonyos fokú meglódulása miatt. A másik két ágazatban azonban a termelői árak dinamikája alaposan elszakadt a feldolgozóipari átlagtól, és ez igaz a 2008 előtti és utáni szakaszra is.

A vegyi anyag és termékek gyártása esetében ehhez a magasabb árindexhez mind a belföldi, mind pedig az export-értékesítés árindexe hozzájárult, habár az utóbbi esetében látványosabb volt az olló az ágazati és össz-feldolgozóipari áralakulás között. A gyógyszeripar esetében ugyanakkor – legalábbis 2006 után – a belföldi értékesítés árai növekedésből stagnálásba, illetve enyhe csökkenésbe váltottak, így inentől kezdve az erőteljesebb árnövekedés kizárólag a gyógyszerek exportárainál folytatódó emelkedésnek volt betudható. A gyógyszeripar belföldi értékesítési árainál természetesen figyelembe kell venni az árszabályozás szerepét.



2.5. Külkereskedelem

A vegyipari ágazatok exportja 2008 óta a feldolgozóipari kivitel növekedési ütemét meghaladó ütemben bővült. A szélesen vett vegyipar (TEÁOR 20-21-22-es ágazatok összessége)² külkereskedelmi fogalmának ütemes növekedése mellett a vegyipari külkereskedelmi mérleg is folyamatosan javult 2013-ig: a 2008. évi 366 Mrd forintos hiányról 2013-re 231 milliárdnyi többlet alakult ki. Ezt követően viszont – a belső kereslet élénkülésével párhuzamosan – az import dinamikája meghaladta az exportét, így 2015-re a többlet lenullázódott. Összességében a 2008-2015-ös időszak így is magasabb exportnövekedéssel és a kezdő időponthoz képest jócskán javuló mérleggel jellemezhető.

2.1. táblázat: Vegyipari termékek külkereskedelmének értéke 2013-ban

TEÁOR '08 szerint 20, 21, 22 ágazatok

Évek	A forgalom értéke				Értékindex, 2008=100%			
	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export
	Vegyipar		Feldolgozóipar		Vegyipar		Feldolgozóipar	
2008	2 406,9	2 041,1	16 084	17 368	100,0	100,0	100,0	100,0
2009	2 188,7	2 007,5	13 714	15 682	90,9	98,4	85,3	90,3
2010	2 614,4	2 452,8	16 166	18 700	108,6	120,2	100,5	107,7
2011	3 102,2	3 003,7	17 801	20 968	128,9	147,2	110,7	120,7
2012	3 242,2	3 357,5	18 390	21 592	134,7	164,5	114,3	124,3
2013	3 407,9	3 638,9	19 386	22 729	141,6	178,3	120,5	130,9
2014	3 774,0	3 863,1	21 243	24 747	156,8	189,3	132,1	142,5
2015	4 167,1	4 166,1	23 101	26 645	173,1	204,1	143,6	153,4

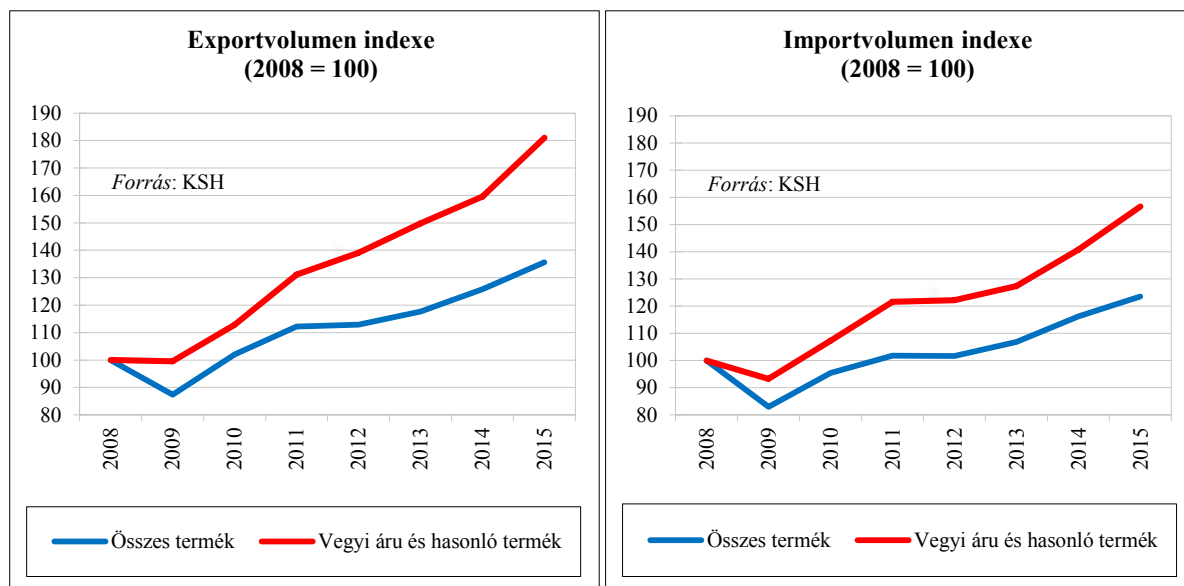
Forrás: KSH, Külkereskedelmi statisztika

Míg a teljes magyar export forintértéke 2015-ban, forintban mérve 53%-kal haladta meg a 2008. évi szintet, addig a vegyiparban a növekedés 104%-os volt a legutolsó két év valamivel gyengébb lendülete ellenére. A dinamikus bővülésnek köszönhetően a vegyipar részesedése a feldolgozóipari termékexportból a 2008. évi közel 12%-ról 2015-ra 16%-ra, a feldolgozóipari termékimportból 15%-ról 18%-ra emelkedett. Így a vegyiparnak a teljes magyar feldolgozóipari exportban betöltött részaránya meghaladja mind a termelésben, mind a foglalkoztatásban betöltött részarányát. A vegyipari export növekedését a gyógyszeripar és a gumiipar húzta – a gumitermékek kivitelének forintértéke 2,6-szorosára, a gyógyszerkészítményeké 2,3-szorosára nőtt – a szűk vegyipar, illetve a műanyagipar kevésbé látványos exportbővülése mellett.

² Nominális termékexport és -import adatok TEÁOR '08 szerint csoportosítva. Itt és a továbbiakban – ha külön nem jelezzük – vegyipar alatt a 20, 21, 22 TEÁOR '08 ágazatba tartozó termékeket értjük.

A volumenváltozásról a KSH SITC áruosztályokra (SITC 1. pozíció) közöl adatot. A vegyipart a SITC 5 áruosztály (Vegy. áruk és hasonló termékek) képviseli

Az export és import *volumenének* alakulását illetően fontos momentum, hogy az ágazat exportját és importját a globális recesszió az átlagosnál kevésbé sújtotta. További lényeges körülmény, hogy – ellentétben a vegyipari termeléssel, viszont valamennyire összhangban a vegyipar (de legalábbis a szűken vett vegyipar és a gumi- és műanyagipar) iparstatisztika által közölt exportértékesítésével – a SITC-besorolás szerinti „vegyi áru és hasonló termék” exportja az elmúlt néhány évben mindvégig jó ütemben bővült, és 2015-ben még gyorsult is



az exportdinamika. Ennek köszönhetően a vegyi áruk exportjának a volumene 81%-kal meghaladta a 2008. évi szintet, ami nagyságrenddel meghaladja az összexport halmozott növekedését.

Visszatérve a TEÁOR szerinti bontásra, a három vegyipari ágazat 10 alágazata közül az exportált termékek zöme, 85%-a 4 alágazatba tartozik: a gyógyszerkészítmények 2015-ben 30%-kal, a vegyi alapanyagok 25%-kal, a gumitermékek 15%-kal, a műanyag-termékek pedig 14%-kal részesedtek a vegyipar összes exportjából.

Mint említettük, az időszak egészét tekintve a vegyipari export halmozott értéknövekedése meghaladta az összexportét. Az öt legfontosabb vegyipari alágazatból négynek a kivételéről elmondható ugyanez. Ami a kivételt, a vegyi alapanyagokat illeti, ez utóbbi a TEÁOR 20-as „vegyi anyag, termék” ágazat meghatározó alágazata, és a legfőbb oka annak, hogy ez az ipari alágazat gyengébb exportérték-emelkedést produkált a gyógyszeriparnál, illetve a gumi- és műanyagiparnál – a tisztítószerkeknél és testápolási cikkeknel („fogyasztói kemikáliák”), illetőleg (a „speciális és finom kemikáliák” közé sorolt) egyéb vegyi termékeknel végbement nagyon dinamikus exportbővülés ellenére.



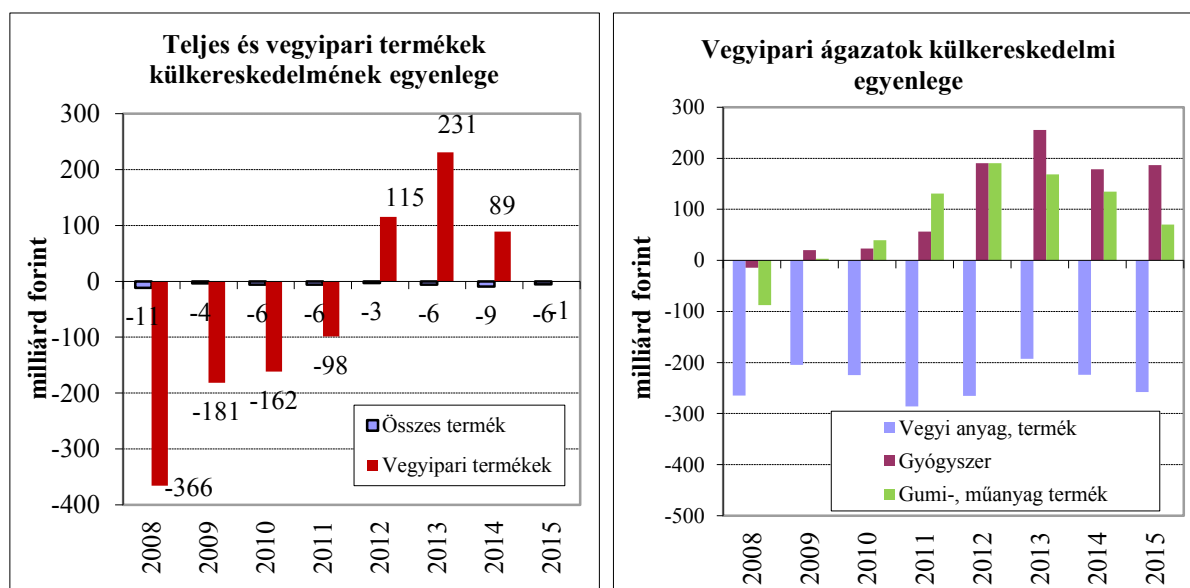
2.2. táblázat: Az 5 legfontosabb vegyipari ágazat exportja a 2015. évi exportérték csökkenő sorrendjében

	Álágazatok kódja és megnevezése	2008	2012	2015	2015 2008 = 100
		Mrd forint			
1	212 Gyógyszerkészítmény	540	1027	1257	233,0
2	201 Vegyi alapanyag	695	1047	1049	151,0
3	221 Gumitermék	240	551	632	263,4
4	222 Műanyag termék	327	553	594	181,5
5	204 Tisztítószer, testápolási cikk	103	219	280	272,3

Forrás: KSH, Külkereskedelmi statisztika

A vegyi alapanyagok ágazat alacsonyabb exportdinamikájához annak mindkét meghatározó szakágazata – a műanyagalapanyag-gyártás, illetőleg a szerves vegyi alapanyag gyártása – egyaránt hozzájárult, rendre 49 és 66%-os halmozott exportnövekedéssel. A gumitermékek ágazat kimagasló exportdinamikájához elsősorban a „gumiabroncs, gumitömlő” szakágazat járult hozzá (ez utóbbi exportértéke 3,3-szorosára nőtt 2008 óta) de a másik szakágazat (egyéb gumitermék) exportértéke is közel duplájára nőtt.

A vegyipari **importban** is ugyanannak a négy ágazatnak a súlya meghatározó – kissé más sorrendben – mint az exportban, habár az importszerkezet valamivel kevésbé koncentrált: a négy ágazat együttes súlya 79%-os.

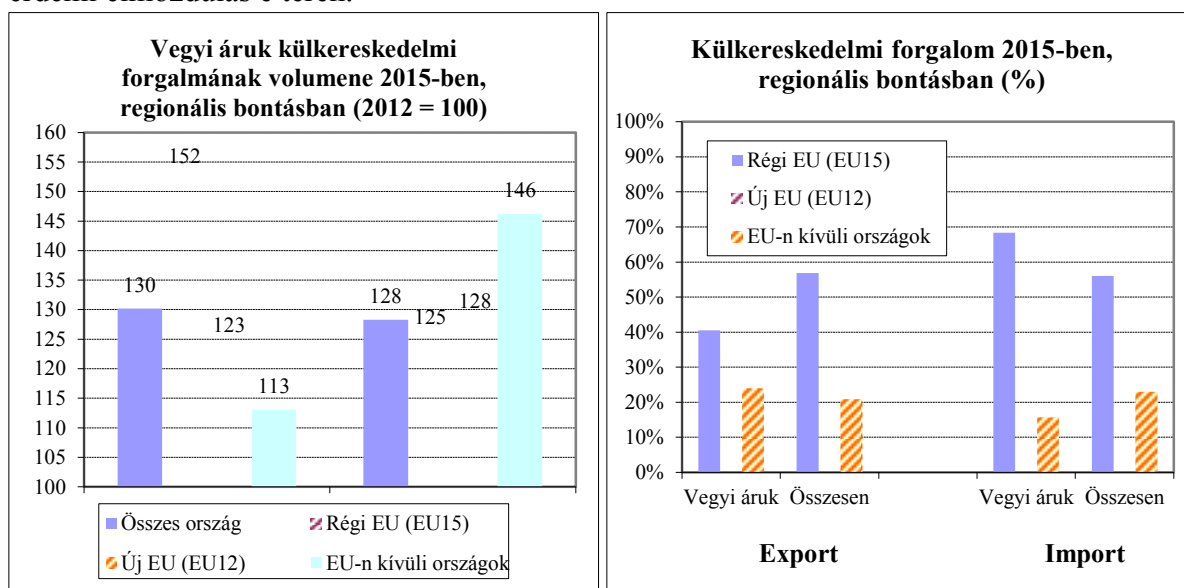


A mérlegtöbblet tekintetében az egyes ágazatok pozíciója jelentősen különbözik. A vegyi anyag és termék (szűk vegyipar) forgalmában minden évben tekintélyes passzívum keletkezik. Ezt egészen 2013-ig növekvő mértékben ellensúlyozta a gyógyszeripari és a gumi- és műanyagipari exporttöbblet. Ennek hatására az összesített vegyipari külkereskedelmi mérlegben komoly aktívum keletkezett 2013-ra. Ez utóbbinak a rákövetkező lenullázódását

főként a gumi- és műanyagipar többletének elolvadása okozta, amit a műanyagipar negatív mérlegének – főként az emelkedő műanyagimportból adódó – felduzzadása okoz.

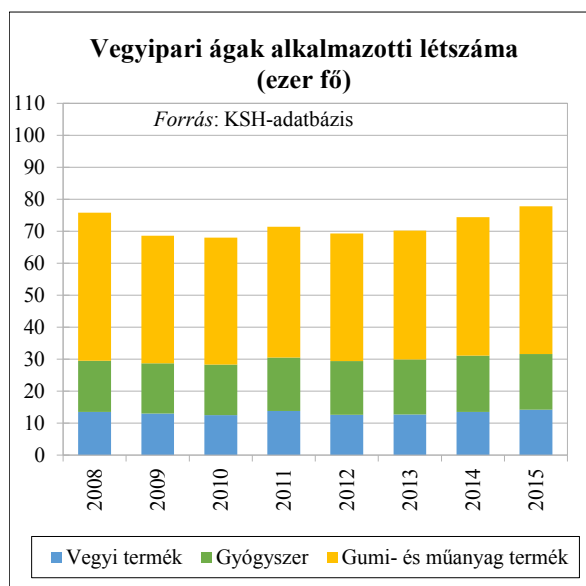
A SITC-besorolás szerinti vegyi áruk exportjában és importjában egyaránt az EU15 a legfontosabb külkereskedelmi partner, ám a vegyipari export esetében a régi EU-tagállamok dominanciája korántsem olyan markáns, mint az összes export esetében. Ennek ellensúlyaképpen az új EU-tagországok (EU12) lényegesen fontosabb felvevőpiaca a vegyipari termékeknek, mint a magyar exportnak általában. Megjegyzendő viszont, hogy az utóbbi években az EU15 túlsúlya az exportban erősödött, miután 2012 és 2015 között az ide irányuló vegyipari export másfélszeresére nőtt, szemben az új EU-tagállamokba irányuló vegyi export jóval kisebb volumenbővülésével, nem beszélve az EU-n kívüli piacokról.

A vegyipari importon belül az EU15 túlsúlya elsöprő mind az új EU-hoz, mind az EU-n kívüli régiókhoz viszonyítva, és a volumenindexek tanúsága szerint az utóbbi években nemigen volt érdemi elmozdulás e téren.



2.6. Foglalkoztatás, bérek

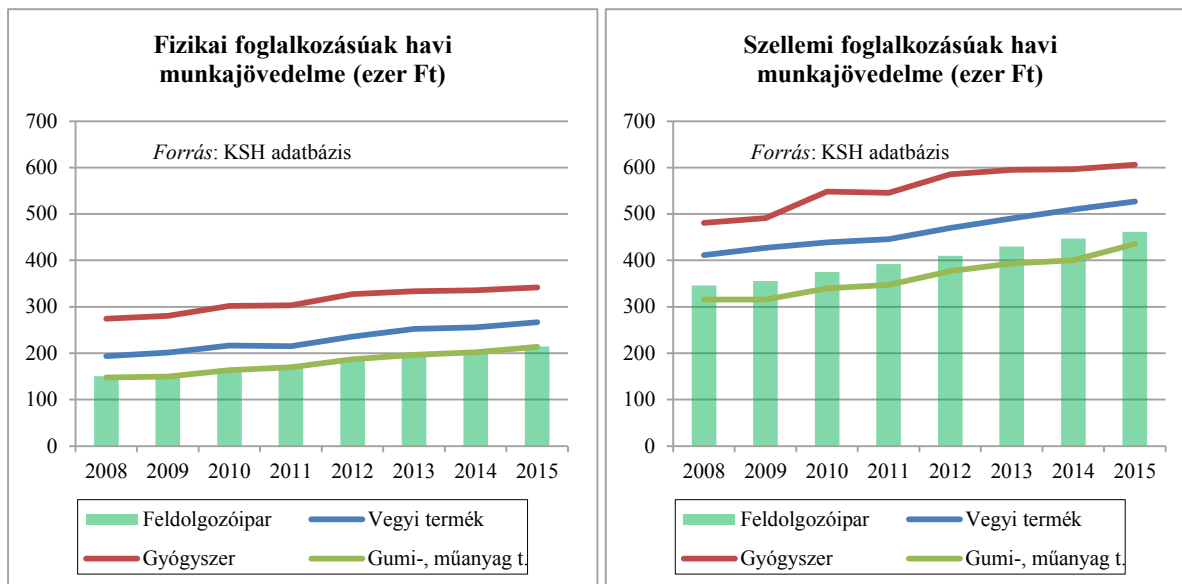
A három vizsgált vegyipari ágazatban *alkalmazottak száma* – a KSH intézményi statisztikája alapján – együttesen nagyjából 68 és 78 ezer között ingadozott az elmúlt 8 évben. (A KSH által közölt idősor a korábbi éveket – módszertani váltás miatt – nem tartalmazza.) Ezen belül messze a legnagyobb számú – az összesített vegyipari létszám durván 60%-át kitevő – alkalmazottat a gumi- és műanyagipar foglalkoztatja – ez utóbbinak durván háromnegyedét a műanyagipari alágazatban – míg a legkisebb (kevesebb, mint 18 ezer főnyi) létszámot a vegyi anyag, termék gyártásában alkalmazzák.



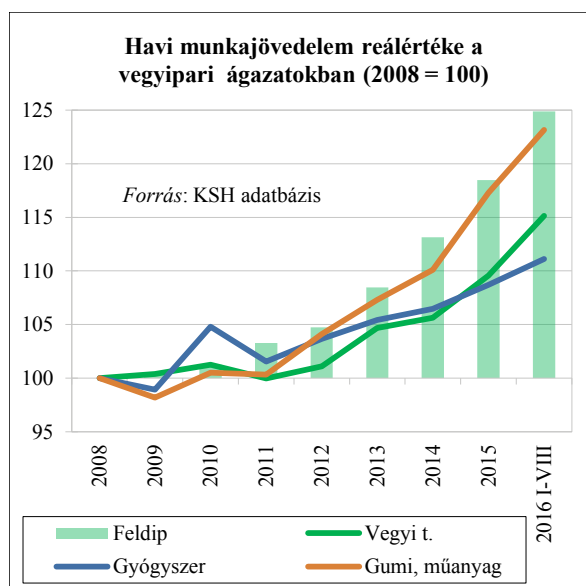
A széles értelemben vett vegyiparban alkalmazottak részaránya 2015-ben a feldolgozóiparon belül alacsonyabb (12%) volt, mint az ágazatcsoport kibocsátásának majdnem 15%-os összesített részesedése. Az alkalmazottak száma nőtt 2010 óta (főleg a gumi- és műanyagiparban), de ez jóformán csak az előző két év csökkenését kompenzálta (ismét csak mindenekelőtt a gumi- és műanyagiparban), és a létszám csak 2015-ben került kissé a 2008-as, válság előtti szint fölé, szemben a kibocsátással, amely mindhárom ágazatban lényegesen (12-27%-kal) meghaladta a 2008-as szintet. A termelés és a hozzáadott-érték növekedése, a foglalkoztatottak számának stagnálása mellett, a termelékenység emelkedésére utal. A bruttó termelési adatok alapján a termelékenység a leglátványosabban a gumi- és műanyagiparban, a legkevesbé a gyógyszeriparban javult 2008 és 2015 között – az utóbbiban a halmozott termelésnövekedés relative mérsékelt (12%-os), a létszámemelkedés viszont érdemi (8%-os) volt.

A vegyipar ágak bérszintje összességében meghaladja a feldolgozóipari átlagot, ám ezen belül a vizsgált vegyipari ágak *heterogén képet mutatnak*. A pénzbeli és nem pénzbeli béren kívüli juttatásokat is tartalmazó ún. bruttó munkajövedelem átlagos szintje a gumi- és műanyagiparban folyamatosan alatta marad a feldolgozóipari átlagnak, ezzel szemben a vegyi termékek gyártásában a munkajövedelem-szint magasabb, a gyógyszeriparban pedig szinte nagyságrenddel magasabb a feldolgozóipari átlagnál. A mértékek megítéléséhez azonban figyelembe kell venni az *összetétel-hatást*, azaz a fizikai és a szellemi dolgozók arányát az egyes iparágakban. Míg a gumi- és műanyagiparban a szellemi dolgozók a teljes alkalmazotti létszám mindössze kb. 20%-át teszik ki, addig a vegyi termék gyártásában és a gyógyszeriparban arányuk sokkal magasabb: 2015-ben rendre 41, illetve 61%. A gyógyszeriparban, és kisebb mértékben a vegyi termékek gyártásában a szellemi (esetenként igen magasán kvalifikált) dolgozók magasabb arányának kiszűrése távolról sem tünteti el a bérszintek közötti eltérést, de annak mértékét jelentősen mérsékli.

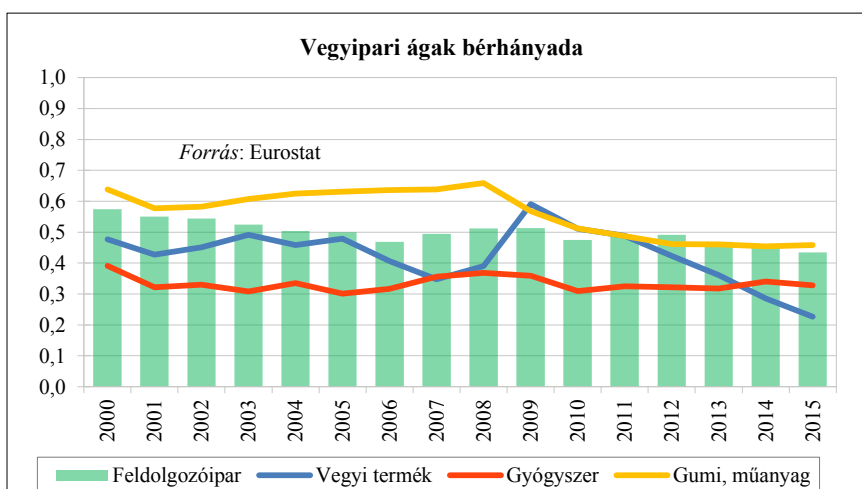
Az is megjegyzendő, hogy a vegyi termékek gyártása és főleg a gyógyszeripar javára mutató a relatív bérszintkülönbség trendszerűen mérséklődött a 2008-2015-ös periódus során, főleg a fizikai dolgozók körében. Ez látható a *reál-munkajövedelmek* alakulásán: ez utóbbi növekedési üteme mindhárom vegyipari ágazatban, de leginkább a gyógyszeriparban, elmaradt a feldolgozóipari átlagtól. A gyógyszeriparban jóformán nincs jele a reálbér-emelkedés utóbbi években tapasztalt gyorsulásának.



Ugyanakkor az említett két vegyipari ágazatban nem csupán a munkajövedelem, hanem az egy főre jutó kibocsátás és hozzáadott érték is magasabb, mint a feldolgozóipar átlagában. Ha az Eurostat adatai alapján az egy foglalkoztatottra jutó (euróban mért) *hozzáadott értéket* vetjük össze az egy alkalmazottra jutó (euróban mért) *összes bérköltséggel* (ez a munkáltatói társadalombiztosítási járulékokat is tartalmazza), akkor kitűnik, hogy az így kapott ún. *bérhányad* a viszonylag magas bérszinttel jellemzett vegyi termék gyártása esetében az időszak nagy részében, a gyógyszeripar esetében pedig mindvégig *alacsonyabb*, mint a feldolgozóipar átlagában. Ugyanakkor a gumi- és műanyagiparban (ahol a bérszint alacsonyabbnak mutatkozott) az így számított bérhányad 2011-ig magasabb volt, utána pedig nagyjából a feldolgozóipari átlaggal egy szinten áll/mozog. Vagyis, a feldolgozóipari átlagnál magas bérszinttel jellemzett két vegyipari alág esetében nem állítható, hogy relatív bér-versenyképességi hátrány állna fenn a feldolgozóipar egészéhez képest. Megjegyzendő, hogy a bérhányad alakulásának két feltűnő mozzanata összefügg azzal, hogy az Eurostat *nemzetiszámla-statisztikája* által közölt adatok a KSH-féle ipar- és bérstatisztikai adatoktól részben eltérő képet mutatnak. Így a vegyi anyag és termék ágazat hozzáadott értékében rendkívül meredek emelkedést mutatnak 2009 után, ami tükröződik az ágazati bérhányad nagyon erőteljes csökkenésében, másrészt a gumi- és

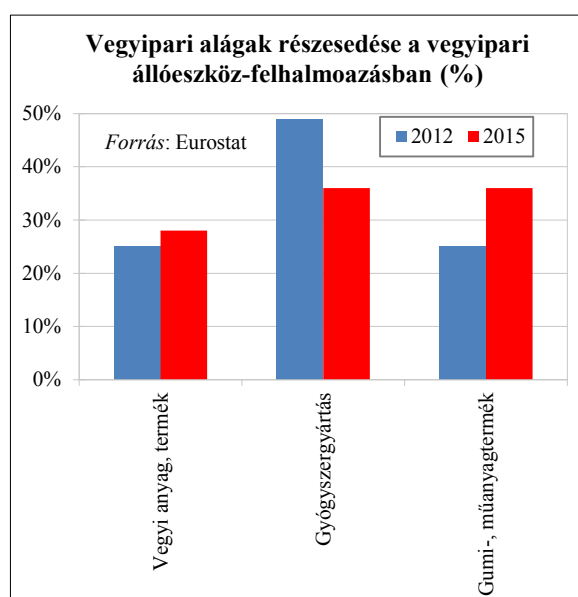


műanyagipari hozzáadott érték növekedése valamivel kevésbé látványos, mint a bruttó termelés értékindexe 2009 és 2015 között, ami pedig a bérhányad ereszkedő trendjének gyors ellaposodását eredményezi.



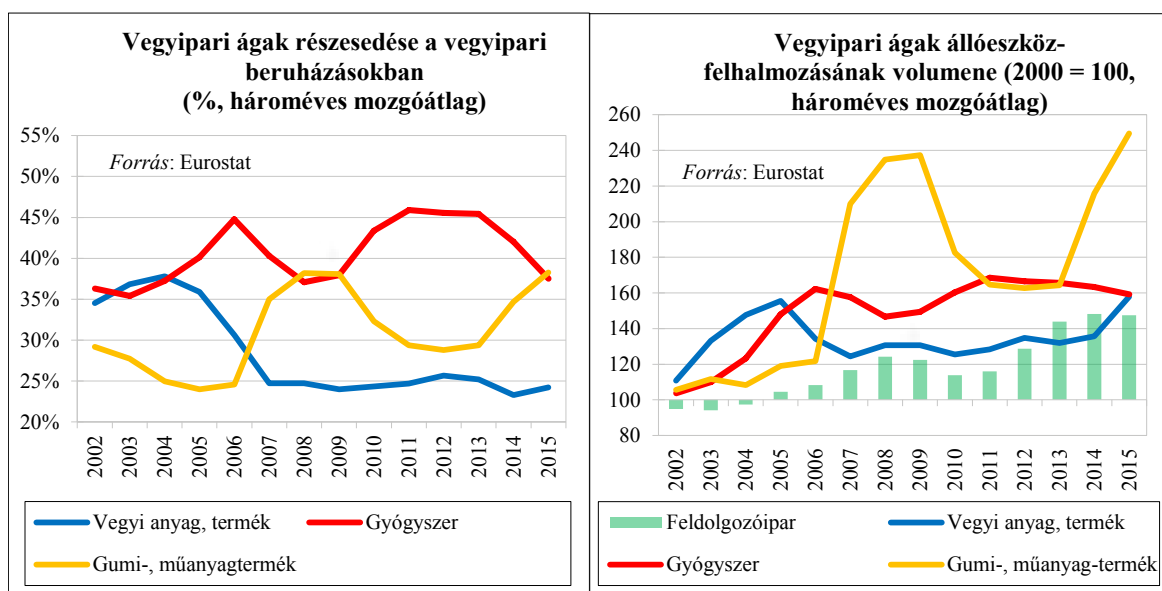
2.7. Beruházás

2015-ben – az Eurostat nemzetiszámla-adatai alapján – a három vegyipari ágazat együttes állóeszköz-beruházása – pontosabban, *állóeszköz-felhalmozása* – az éves feldolgozóipari beruházás közel 21%-ára rúgott. Kedvezőnek mondható a jövőbeli kilátásokat illetően, hogy a vegyiparnak a feldolgozóipari állóeszköz-felhalmozásban való részesedése magasabb, mint a feldolgozóipari hozzáadott értékben való részesedése. A 21% nagyjából megfelel az elmúlt másfél évtized átlagának. A gyógyszeriparban, valamint a gumi- és műanyagiparban 35% feletti, a vegyi anyag, termék gyártásában pedig 30% alatti volt tavaly a vegyipari állóeszköz-felhasználásban való részesedés. Ez azonban *egyrészt* nem tekinthető tartós állapotnak, mivel az elmúlt években jelentős elmozdulás ment végbe, nevezetesen a gyógyszeripar és a gumi- és műanyagipar vonatkozásában: 2012-ben az előbbi részesedése még jóval magasabb volt, mint az utóbbié. Ezt követően viszont a gumiipari beruházások drasztikusan megugrottak, miközben a gyógyszeripari beruházások némileg alacsonyabb fokozatra álltak át. *Másrészt* pedig a nominális állóeszköz-felhalmozási számok alapján képzett arányszámok némileg félrevezetőek: ez utóbbiak azt sugallják, hogy a gyógyszeripari beruházások dinamikája az időszak egészét tekintve jócskán felülmúlta a szűken vett vegyipari beruházásokét (miután ez utóbbi részesedése végig alacsony maradt). Az állóeszköz-felhalmozás volumenadatai alapján azonban a legutóbbi évekre már nem érvényes, miután a vegyi anyag és termék gyártásában a beruházások megugrottak.



Összességében a jövőt illetően biztató, hogy míg az ipari termelést illetően csak a gumi- és műanyagipar halmozott növekedése múlta felül az átlagos feldolgozóipari növekedést az elmúlt másfél évben, addig az állóeszköz-felhalmozás terén ez mindhárom ágazatról elmondható. Kevésbé örömteli viszont, hogy ez az átlag feletti halmozott növekedés nem jelent egyben jól kivethető növekvő trendet – a szűken vett vegyipar és a gyógyszergyártás terén legalábbis semmiképpen: a másfél évtized jelentős részét a stagnálás elhúzódó időszakai töltik ki.

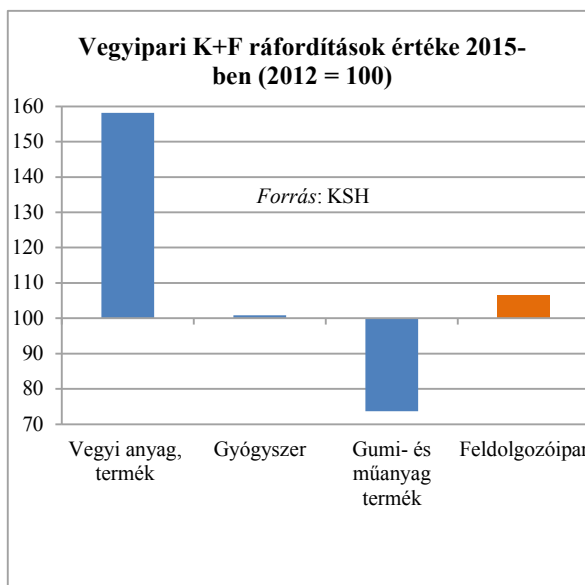
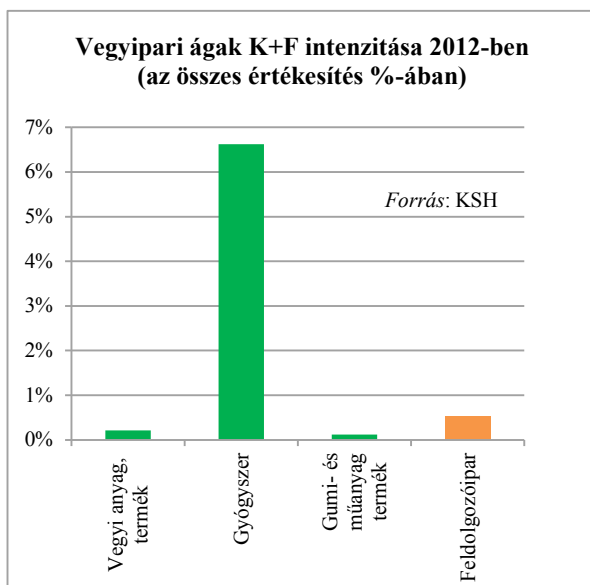
A gyógyszeripar – ahogy a termelésben, úgy a beruházások tekintetében is – kimaradt a 2009. évi nagy visszaesésből, viszont több éves élénk (a feldolgozóipari átlagot meghaladó) beruházási aktivitás után 2012-2013-tól a gyógyszeripari beruházások zsugorodtak. Ezzel szemben a gumi- és műanyagiparban 2013-tól, a vegyi anyag, termékek gyártásában pedig 2014-től indultak meg a beruházások, így az időszak végére a gyógyszeriparban volt a legalacsonyabb az állóeszköz-felhasználási volumen halmozott bővülése (bár ez a görgetett átlagot mutató ábrán nem látszik).



2.8. Kutatás-fejlesztés

A magyar vegyipar egészében véve nem mondható különösebben kutatásintenzív területnek: a három vegyipari ágazat közül csak az egyiknek, a gyógyszeriparnak a K+F intenzitása magasabb – igaz, nagyságrendekkel – mint a feldolgozóipar egésze. A gumi- és műanyagipar, de még a szűken vett vegyipar K+F intenzitása jócskán a magyar feldolgozóipar egyébként sem túl magas átlaga alatt marad. A szűken vett vegyipar 0,2%-os K+F intenzitása az uniós vegyipar 1,8%-os szintjéhez képest is rendkívül alacsony.

A 2015-ös számokat 2012-vel (a KSH által közölt legkorábbi adattal) összevetve jó jel, hogy a szűken vett vegyiparban szép növekedés ment végbe a K+F ráfordításokat illetően: tavaly a ráfordítások értéke 58%-kal volt magasabb, mint 2012-ben. E növekedés azonban inkább egy folyamatos ingadozás, semmint egy jól kivehető trend eredménye – 2014-ben alacsonyabb volt a ráfordítások értéke, mint 2012-ben. Eközben a gumi- és műanyagipar K+F ráfordításai csökkentek 2015-ben, miközben az ágazat kibocsátását az elmúlt években erős növekedés jellemezte.



3. A vegyipar néhány jellemzője vállalatméret és tulajdonszerkezet alapján

3.1. A vállalatok száma, foglalkoztatási helyzete és tőkeellátottsága

2015-ben **1.815 kettős** könyvvitelt alkalmazó vállalkozás működött a 3 vegyipari ágazatban (TEÁOR 20, 21 és 22), amelyek a 2. keretes írásban leírt feltételeknek megfeleltek. Ez a feldolgozóipari vállalkozások szám szerint 7,3%-át teszi ki (QQ. táblázat.). 2012-höz viszonyítva a vegyiparba sorolt cégek száma csökkenő tendenciát mutat: az ágazat vállalatainak a száma összességében 29-cel csökkent. Ezen belül a mikro-vállalatok száma 78-cal zsugorodott, miközben a kis, közép és nagyvállalatok köre 42; 1; illetve 6 vállalattal gazdagodott. Elsősorban a gumiiparban működő mikro-vállalatok száma csökkent jelentősen, miközben a kisvállalatoké lényegesen nőtt, ami arra utal, hogy számos vállalatnak sikerült a mikro-vállalati státuszról a kisvállalatok körébe emelkednie.

2. keretes írás: A vizsgált vegyipari vállalatok köre

Ez a fejezet a NAV/APEH anonimizált vállalati mérleg- és eredmény-kimutatásait feldolgozó adatbázison nyugszik. Elemzésünkben csak a *kettős könyvvitelt* alkalmazó társasági adóalanyok szerepelnek, amelyek a magyar vállalati szféra meghatározó részét alkotják. Nem szerepelnek tehát az elemzésben az egyszeres könyvvitelű vállalkozások (egyéni vállalkozók, esetenként betéti társaságok).

A kettős könyvvitelt alkalmazó cégek közül is az elemzéshez nem vettük figyelembe azokat a vállalkozásokat, amelyek létszáma, árbevétele, mérleg-főösszege és jegyzett tőkéje nem volt nullánál nagyobb, mivel ezeket nem tekintettük tényleges gazdasági tevékenységet kifejtő vállalkozásnak.

A szűkítés után 2008-ban 1.918, 2015-ben pedig 1.815 vegyipari (TEÁOR 20, 21, 22) vállalkozás maradt az ágazati adatállományban.

Ezen szűkítő feltételek miatt az itt közölt adatok nem egyeznek meg a KSH által közölt „Működő vállalkozások száma” statisztika adataival, mivel azok az egyszeres könyvvitelű cégekre és az egyéni vállalkozókra is kiterjednek, valamint minden olyan céget „működő vállalkozásnak” tekint, amely adott be mérleg- és eredmény-kimutatást, még ha az akár nullás is volt.

2015-ben a vizsgált vegyipari vállalkozások 60,3%-a mikro-vállalkozás³, részarányuk csökkenő, 26,6%-a kisvállalkozás, 10,6%-a közepes és 2,5%-a nagyvállalat volt. Az ágazati sajátosságoknak (technológia, tőkeigény) tudható be, hogy a vegyipari vállalkozások között több közép- és nagyvállalat volt (együtt 12,6%), mint a nem vegyipari vállalkozások körében (QQ. táblázat).

Az 1.815 vegyipari vállalat egyenlőtlenül oszlik meg az egyes ágazatok között. 2015-ben az összes vegyipari vállalkozásból 1.318 a gumi- és műanyagtermékek gyártása ágazatban

³ Mikro-vállalkozásnak az 1-9 főt, kisvállalatnak a 10-49 főt, középvállalatnak az 50-248, nagyvállalatnak pedig az 250 főnél többet foglalkoztató vállalatot tekintjük. A vállalati méretbesorolásnak a statisztikában létezik árbevétel, illetve mérlegfőösszege vonatkozó feltétele is, ezektől azonban itt eltekintünk.

működött (44-gyel kevesebb, mint 2012-ben) és csak 70 vállalkozás főtevéysége volt gyógyszergyártás, míg a vegyi anyag, termék gyártása ágazatban 427 vállalkozás működött.

2015-ben a 3 ágazatban összesen 46 nagyvállalat volt, miközben 2012-ben még csak 40. A gumi-műanyag ágazat 5 nagyvállalattal gazdagodott, jórészt az új, zöldmezős beruházások következtében, a vegyi anyag gyártása 2 nagy céggel, miközben a gyógyszergyártásban 1 nagyvállalat tűnt el / került más méretkategóriába 3 év alatt. Közülük 35 cég volt többségi vagy teljesen külföldi tulajdonban, míg 11 nagyvállalatot többségi belföldi tulajdonos működtetett. A nagyvállalatok aránya a vegyipari ágazatokban magasabb, mint a feldolgozóipar egészében.

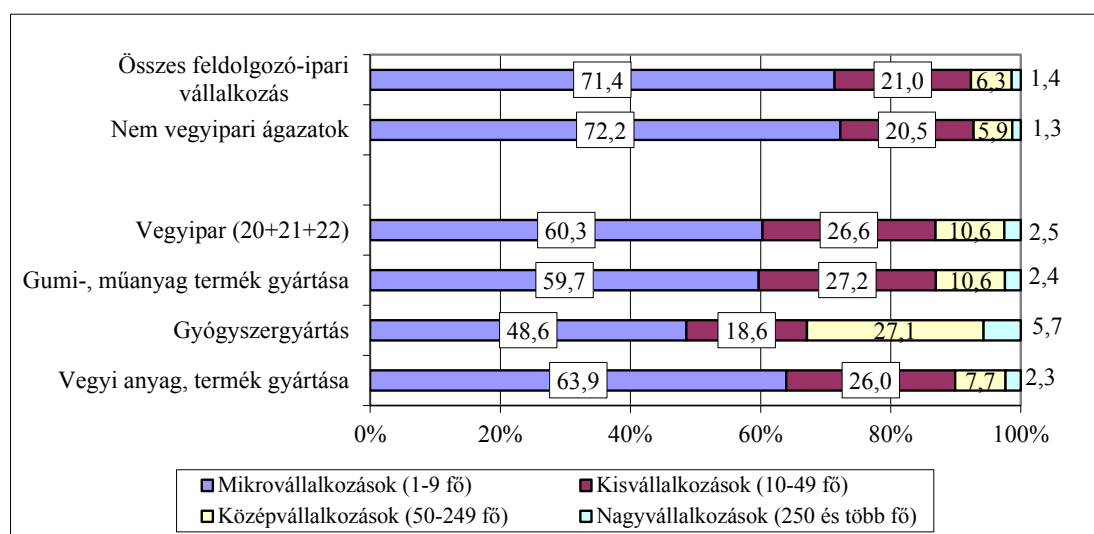
A középvállalatok aránya is hagyományosan magas a vegyipari ágazatokban, magasabb, mint a feldolgozóipar átlagában, s ez az arány 2012-15 között kissé tovább emelkedett. A vegyipari vállalatok több mint 10%-a tartozott a középvállalati kategóriába, a nem-vegyi feldolgozóipar 5,9%-os átlagával szemben. A gyógyszeriparban különösen magas a középvállalatok aránya, kis számuk miatt azonban a vegyipari átlagot kevésbé befolyásolják.

3.1. táblázat: A vegyipari és a nem-vegyipari feldolgozóipari vállalkozások száma méret és tulajdoni kategória szerint 2015-ben

Méretkategóriák	Tulajdoni kategóriák									
	Vegyi többségi hazai		Nem-vegyi feldolgozóipari többségi hazai		Vegyi többségi külföldi		Nem-vegyi feldolgozóipari többségi külföldi		Vegyipar összesen	
	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015
1-9 fő	1 116	1 045	16 937	16 034	56	49	553	519	1 172	1 094
10-49 fő	364	414	3 939	4 261	77	69	488	440	441	483
50-249 fő	100	104	878	913	91	88	459	448	191	192
250 és több fő	12	11	107	100	28	35	181	198	40	46
Összesen	1 592	1 574	21 861	21 308	252	241	1 681	1 605	1 844	1 815

Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (NAV összesített adatok)

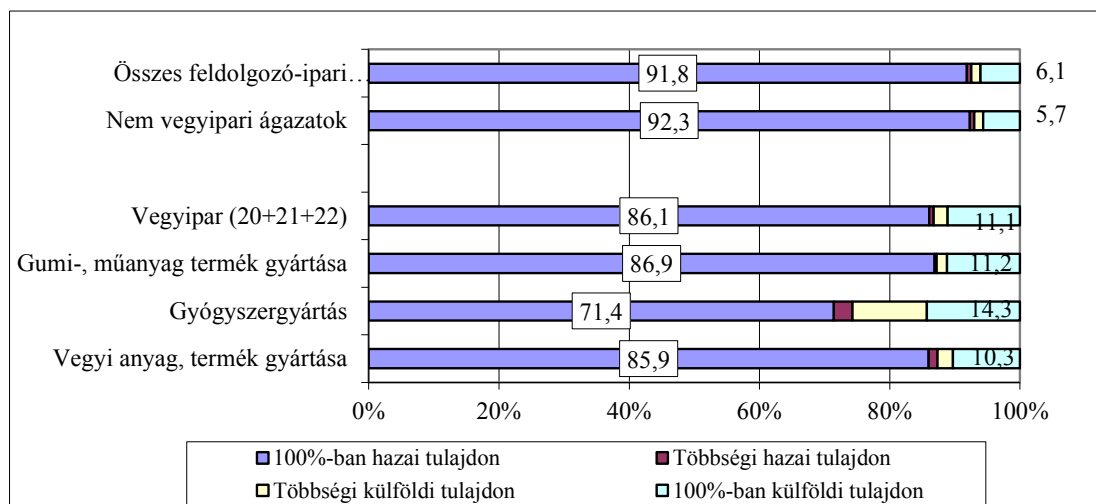
Vállalkozások megoszlása méretkategóriák szerint 2015-ben, %



Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (NAV összesített adatok)

A *tulajdoni* kategóriákat tekintve a vegyipari vállalatokat a külföldi tőke intenzív jelenléte jellemzi. A vegyipari vállalkozások több mint 11%-a volt külföldi tulajdonban 2015-ben, ami jócskán magasabb, mint a feldolgozó ipari átlag. A külföldi tulajdonú cégek magas aránya mind a három vizsgált vegyipari ágazatban megfigyelhető.

Vállalkozások megoszlása tulajdoni kategóriák szerint 2015-ben, %



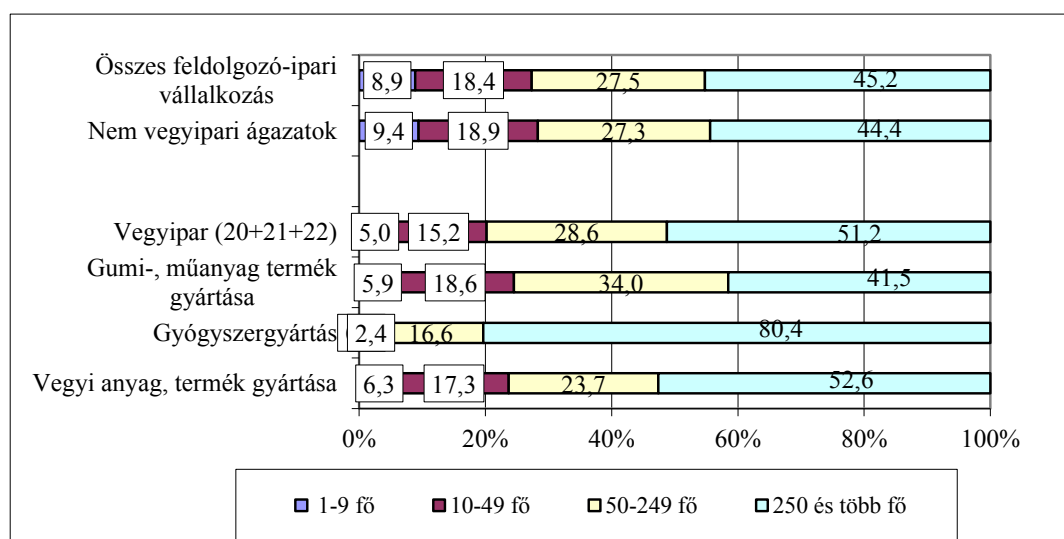
Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (NAV összesített adatok)

A vegyes tulajdon aránya – a gyógyszeripar kivételével – nagyjából megfelel a feldolgozó-ipari átlagnak, bár árnyalattal magasabb annál, főként a vegyi anyag gyártásában.

Foglalkoztatás

2015-ben a vegyipari ágazatokban a foglalkoztatottak több mint felét a nagyvállalatok alkalmazták, ez az arány 1,2 százalékponttal még emelkedett is 2012-höz képest.

A vegyipari foglalkoztatottak százalékos megoszlása vállalati méretkategóriák szerint 2015-ben



Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (NAV összesített adatok)

A nagyvállalatok magas részaránya a foglalkoztatásban – a gyógyszeripar kimagasló értékei mellett – a vegyianyag gyártásban is tapasztalható. A gumi-műanyag ágazatban a nagyvállalatok szerepe a foglalkoztatásban kisebb, itt viszont a középvállalatok bírnak jelentős foglalkoztatási részarányal. A mikro-vállalatok azonban, szintén az ágazat műszaki sajátosságainak megfelelően a feldolgozóipari átlagnál alacsonyabb – és csökkenő – részesedéssel bírnak a 3 vegyipar ágazatban.

A feldolgozóiparénál magasabb és tovább erősödő vállalati koncentrációt jelzi, hogy 2015-ben a 3 vegyipari ágazatban az egy vállalatra jutó foglalkoztatottak száma megközelítette a 40 főt (2012-ben még pontosan 36 főt tett ki), míg a vegyiparon kívüli feldolgozóiparban mindössze 23 fő volt az átlagos vállalati létszám (2012-ben még 22 fő volt, tehát egy enyhe koncentráció-növekedés a többi ágazatban is megfigyelhető). A feldolgozóipari átlagnál magasabb foglalkoztatotti koncentráció mind a 3 vegyipari ágazatra jellemző.



Béreköltség

A vegyipari ágazatokban hagyományosan magasabb a bérszínvonal, mint a feldolgozó ipar egészében, kivéve a gumi-műanyag ipart, amelyben különösen magas a képzetlen munkavállalók száma és aránya, ami lefelé húzza az ágazat átlagbér-színvonalát. 2015-ben azonban ez az összefüggés megfordult, és a gumi-műanyag ipar átlagos bérszínvonala a feldolgozóipari átlag fölé került.

3.2. táblázat: A vállalati béreköltség a többségi belföldi és többségi külföldi vegyipari cégeknél, a feldolgozóipari átlaghoz viszonyítva

	2008			2012			2015		
	többségi hazai	többségi külföldi	Összesen	többségi hazai	többségi külföldi	Összesen	többségi hazai	többségi külföldi	Összesen
20 Vegyi anyag	132,2	203,6	155,1	138,7	181,3	153,1	134,3	155,7	141,1
21 Gyógyszer	166,2	196,8	188,2	153,5	198,1	184,4	112,9	186,1	175,6
22 Gumi-műanyag	70,6	127,8	99,8	67,0	122,5	98,4	70,7	123,8	101,8
Vegyipar összesen	99,1	156,5	128,5	70,7	129,2	96,3	93,8	144,9	123,7
Egyéb feldolgozóipar	74,9	128,0	96,6	70,7	129,2	96,3	71,2	128,5	96,7
Feldolgozóipar összesen	77,1	131,8	100,0	73,5	132,2	100,0	73,3	131,0	100,0

Kivételesen valamennyi vegyipari ágazatra jellemző az az összefüggés, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok átlagbér-színvonala jelentős mértékben, átlagosan másfélszeresen meghaladja a belföldi tulajdonú cégekét.

Legnagyobb a különbség a külföldi és a belföldi vállalatok által fizetett béreköltség között a gumi-műanyag ágazatban, 1,8-szoros, mivel a belföldi gumi-műanyag gyártó cégeket a feldolgozó ipari átlagtól jócskán elmaradó, miközben a külföldieket azt jelentősen meghaladó béreköltség jellemzi. Mind a két vállalati szegmensben azonban a bérek emelkedése jelentősebb volt, mint más feldolgozóipari ágazatokban (vegyipari és nem-vegyipari egyaránt).

2008-15 között a vegyi anyagok gyártása ágazatban csökkent, a gyógyszeriparban nőtt a külföldi és a belföldi vállalatok béreköltsége közötti különbség. A vegyi anyagok gyártásával foglalkozó a külföldi többség tulajdonú cégek 2015-ben már csak 1,2-szeres béreket fizettek, mint a belföldiek, holott a különbség 2012-ben még 1,5-szörös volt. A gyógyszeriparban ezzel szemben éppenséggel nőtt a különbség tulajdoni szerkezet szerint, a 2008. évi 1,2-szeresről 2015-ben 1,6-szorosra. Összességében elmondható, hogy a vegyipari ágazatokban kisebbek a bérekülönbségek a külföldi és a belföldi többségi tulajdonú vállalatok között, mint a feldolgozó ipar egészében.

Ami a vállalati méret szerinti bér-eltéréseket illeti, a vegyipari ágazatokban is az az ismert képlet valósul meg, miszerint a vállalat méretének növekedésével arányosan emelkedik az átlagos regisztrált béreköltség. Ebben, a bérek valóságos emelkedésén kívül szerepe lehet annak is, hogy a vállalat méretének a növekedésével a fekete-szürke gazdaság elemeinek az alkalmazása (zsebfe fizetés) és kiterjedtsége is csökken.

Mindenestre a 10 fő alatti cégek átlagos béreköltsége lényegében a minimálbérrel azonos, míg a 250 fő feletti cégeké havi bruttó 350-400 ezer forint között mozog (az éves béreköltségből visszszámítva).

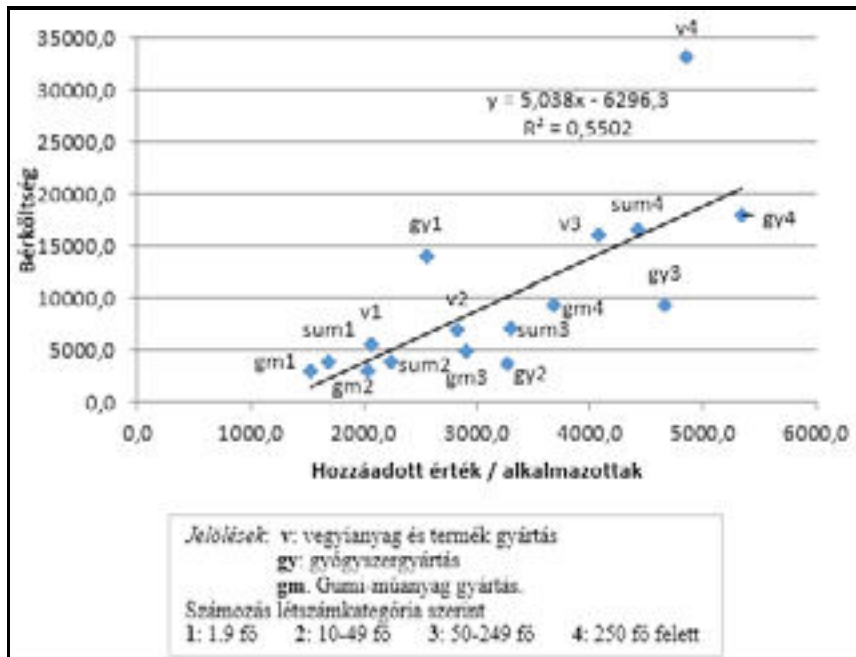
3.3. táblázat: Az éves átlagos vállalati bérköltség a különböző méretű cégeknél

	2008				2015			
	1-9	10-49	50-249	250 felett	1-9	10-49	50-249	250 felett
20 Vegyi anyag	1 730,9	2 147,5	3 221,0	3 787,4	2 064,1	2 827,6	4 080,3	4 856,7
21 Gyógyszer	1 578,7	2 504,5	3 630,6	4 089,6	2 551,3	3 263,1	4 660,9	5 155,7
22 Gumi-műanyag	1 219,0	1 494,6	2 143,8	2 576,0	1 535,0	2 032,3	2 912,0	5 336,4
Vegyipar összesen	1 338,2	1 670,5	2 494,8	3 339,1	1 692,7	2 245,5	3 296,4	3 686,3
Egyéb feldolg.ipar	1 183,7	1 475,5	1 839,2	2 539,2	1 557,8	2 042,6	2 726,8	3 522,7
Feldolg.ip. összesen	1 194,4	1 495,0	1 912,6	2 631,0	1 567,0	2 062,8	2 798,4	3 645,8

Figyelemre méltó, hogy míg 2008-ban a 250 fő feletti vállalatcsoportban a gumi-műanyag ágazatban volt a legalacsonyabb a bérköltség, addig 2015-ben már éppen ebben az ágazatban volt a legmagasabb a vállalati átlagos bérköltség. Ez azt jelzi, hogy az ágazat termelésének és kapacitásainak a gyors növekedését nem csak a bérek jelentős emelkedése, hanem a szakképzett munkaerő részarányának a növekedése kísérte (a szakképzetlenek kárára).

A vállalati szintű adatok alapján szoros összefüggés állapítható meg a vállalati átlagos bérköltségek és a munkatermelékenység, azaz az egy alkalmazottra jutó hozzáadott érték között. A legalacsonyabb bérköltséggel rendelkező kisvállalatok a legalacsonyabb termelékenységgel is rendelkeznek, és megfordítva: a nagyvállalatok, amelyeknek a munkatermelékenysége magas, egyúttal az átlagot jócskán meghaladó béreket képesek fizetni.

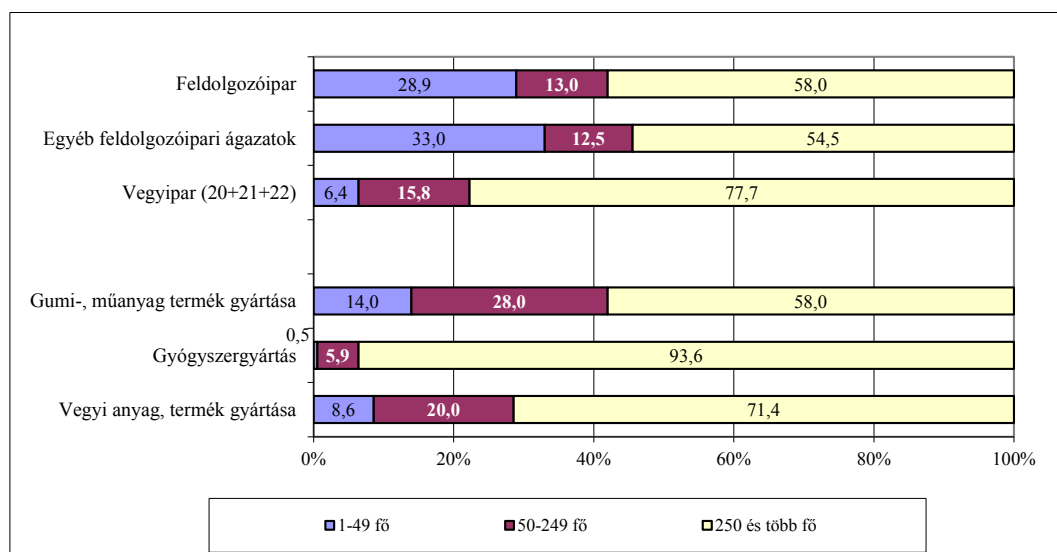
A bérköltség és a hozzáadott érték összefüggése a vegyipari ágazatokban 2015-ben



Eszközérték, tőkeellátottság

A vegyipari vállalkozások tevékenységéhez rendelkezésre álló **összes eszköz (mérleg-főösszeg)** 2015-ben a feldolgozóipari vállalkozások összes eszközének 15,2%-a volt – 5.377 milliárd Ft könyvszerinti értékkel. A vegyipari ágazatok kimagasló tőkeigényességét jelzi, hogy mind az egy vállalkozásra, mind az egy főre jutó eszközérték jóval magasabb a nem vegyipari vállalkozásokénál. Az 1 vállalkozásra jutó eszközérték a vegyiparban 2015-ben 2,7 milliárd Ft, szemben az egyéb feldolgozóipari ágazatok 1,3 milliárd Ft-os átlagánál, míg az egy főre jutó eszközérték a vegyiparban 74 millió Ft, az egyéb iparágakban 57 millió Ft volt.)

Az összes eszköz (mérleg-főösszeg) ágazatok és méretkategóriák szerint 2015-ben, megoszlás, %

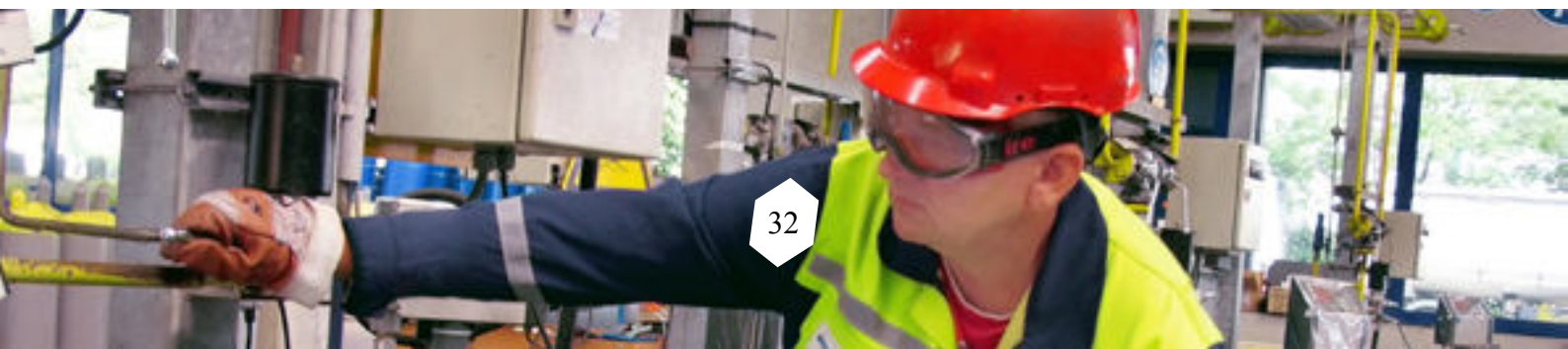


Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (NAV összesített adatok)

A magas tőkeigényesség alapján véve magyarázza a vállalati szerkezetet a vegyiparban: az eszközök 77,7%-a a nagyvállalatoknál koncentrálódik, 15,8%-a a középvállalatok könyveiben szerepel és mindössze 6,4%-a a mikro- és kisvállalatokéban. Ez jóval erősebb tőkekoncentrációt jelez, mint ami a feldolgozóipar egészében jellemző.

Ugyanakkor az átlagos vegyipari eszköz-megoszlás a különböző méretű cégek között elfedi az ágazati sajátosságokat. Holott, az eszközök méret szerinti eloszlása a 3 vegyipari ágazatban erősen különbözik.

A vegyi anyag és termék gyártók esetében az eszközök 71%-a koncentrálódik a nagyvállalatoknál, ami a teljes feldolgozóipari átlagnál magasabb arány ugyan, de elmarad a kimagasló tőkekoncentrációt felmutató gyógyszeripar által meghatározott vegyipari átlagtól (93,6%). A gumi- és műanyag termékek gyártása ágazatban, ahol jelentős számú kkv működik, a nyilvántartott eszközöknek csak 58%-a tartozott nagyvállalatokhoz, 28% középvállalatokhoz, ami jóval diverzifikáltabb eszköz-szerkezetet mutat, mint a feldolgozóiparban.



3.2. A vegyipari vállalkozások árbevétele, jövedelmezősége méret- és tulajdoni kategóriák szerint

A vegyipar értékesítésének nettó árbevétele 2008-ban 2.518, 2012-ben 3.593, 2015-ben pedig 4.352 milliárd Ft volt, ami a feldolgozóipar teljes árbevételének 11,8%, 15,1, illetve 13,9%-a. A vegyipar súlyának a 2008-12 között tapasztalható növekedése 2015-re tehát megtört; a gépjármű- és a hozzá kapcsolódó gépgyártás viharos növekedése valamelyest csökkentette a vegyipar ágazatok részarányát a feldolgozóipar nettó árbevételében.

3.4. táblázat: Az értékesítés nettó árbevételének megoszlása méretkategóriák között 2008-ban, 2012-ben és 2015-ben, százalékban

Ágazatok kódja és megnevezése (TEÁOR'08)	Méretkategóriák											
	Mikro-vállalkozások (1-9 fő)			Kis-vállalkozások (10-49 fő)			Közép-vállalkozások (50-249 fő)			Nagy-vállalkozások (250 és több fő)		
	2008	2012	2015	2008	2012	2015	2008	2012	2015	2008	2012	2015
20 Vegyi anyag, termék gyártása	2,4	1,7	1,5	7,5	5,1	8,0	14,7	21,8	21,0	75,3	71,4	69,5
21 Gyógyszergyártás	1,8	0,3	0,6	2,6	4,8	0,7	16,3	13,6	12,3	79,3	81,3	86,5
22 Gumi-, műanyag termék gy.	5,0	3,6	2,8	16,2	11,4	11,6	37,5	32,9	30,7	41,3	52,0	54,9
Vegyipar (20+21+22)	3,3	2,1	1,8	9,8	7,3	8,0	23,6	24,0	23,1	63,4	66,6	67,1
Nem vegyipari vállalkozások	3,5	3,5	2,9	8,5	8,0	8,2	14,9	16,8	14,8	73,2	71,8	74,1
Feldolgozóipari ágazatok összesen	3,4	3,3	2,8	8,6	7,9	8,1	15,9	17,9	16,0	72,1	71,0	73,1

Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

A vegyipari ágazatok 2015. évi árbevételéből a nagyvállalatok 67,1%-kal, a középvállalatok 23,1%-kal, a kisvállalkozások 8%-kal, a mikro-vállalkozások pedig 1,8%-kal részesedtek. A nagyvállalatoknak a vegyipari ágazatok nettó árbevételében betöltött részesedése 2008-15 között folyamatosan és jelentős mértékben emelkedett. Míg 2008-ban mindössze az árbevétel 63%-a kapcsolódott a nagyvállalatokhoz, 2015-ben már 67,1%-a. Másfelől a mikro-vállalkozás részarányának a csökkenése mind a 3 ágazatban stabil folyamatnak tűnik. A kisvállalatoké enyhén csökkenő tendenciát mutat, míg a középvállalkozásoké nagyjából stagnál.

Ezen belül eltérő folyamatok figyelhetők meg az egyes vegyipari ágazatokban.

A vegyi anyag, termék gyártás 2015. évi 1.754 milliárd Ft-os árbevételében a legalább 250 főt foglalkoztató vállalkozások részesedése 68,5%, enyhén, de határozottan csökkenő tendenciát mutatva. A középvállalkozások részarány 2008-2012 között jelentős mértékben emelkedett, 2015-ben azonban nagyjából ezen a szinten maradt, nem növekedett tovább. A kisvállalkozásoké (5,1% és 8 % között ingadozva) nem mutat egyértelmű tendenciát, míg a mikro-vállalatok térvesztése megfelel az ágazati és a feldolgozóipari irányzatnak

A gyógyszeriparban a nagyvállalatok részesedése tovább nőtt 2015-ben; az ágazat 2015. évi 864 milliárd Ft árbevételéből 86,5% (2008-ban még 79,3%) volt a nagyvállalatok részesedése, messze a legmagasabb a három vegyipari ágazat közül. A középvállalatok 12,3%-kal (2008-ban 16,3%-kal), a kicsik 0,7%-kal, a mikrok pedig 0,6%-kal (2008-ban 2,6%, illetve 1,8%-kal) részesedtek.

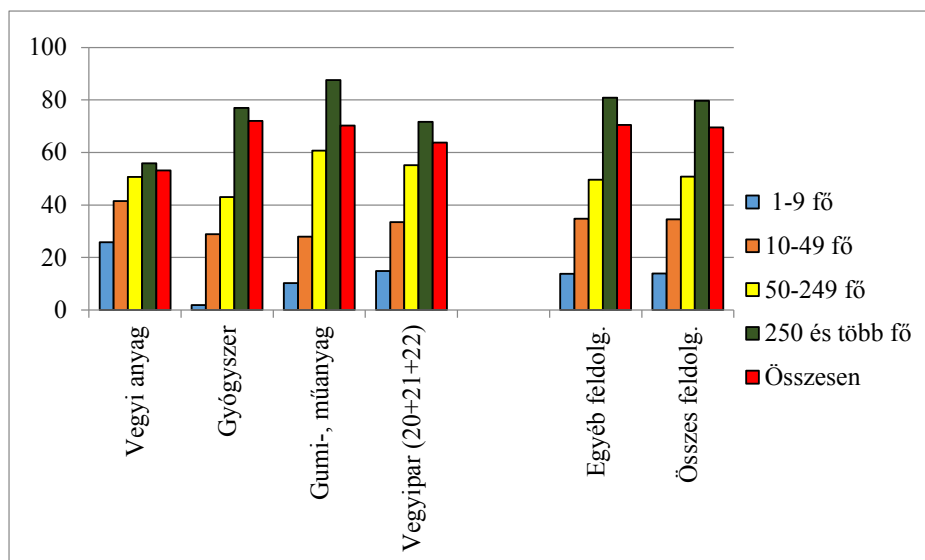
A *gumi- és műanyagiparban* a nagyvállalatok 2015-ben „csak” 54,9%-kal részesedtek az árbevételből, habár súlyuk 2008-hoz képest 13,6%-pontot emelkedett (amiben a Hankook, majd később az Apollo Tyres szerepe a meghatározó). A középvállalatok részesedése 30,7%, a kisvállalatoké 11,6%, a mikroké 2,8% volt – a részarány mindhárom kkv-kategória esetében alacsonyabb ugyan a 2008. évinél, a másik két vegyipari ágazathoz képest azonban változatlanul magas (5.6. táblázat).

Export

A vegyipari ágazatok mindegyike erősen exportorientált, árbevételük 63,9%-a származott exportból 2015-ben. Ez az arány nagyjából megfelel a 2012. évi részarányoknak (63,8%), és jócskán meghaladja a 2008. évit (54,4%). A 2012-15 közötti időszakban azonban megfordult a vegyipari ágazatok és az egyéb feldolgozóipari cégek exportintenzitásának különbsége. 2008-ben a vegyipari exportarány még 4,4%-ponttal alacsonyabb volt, mint a nem vegyipari ágazatoké, 2012-re ez az arány az ellenkezőjébe fordult, 1,3%-ponttal a vegyipar javára. 2015-ben azonban ismét a nem-vegyipari ágazatok exportintenzitása lett magasabb, 70,5%-ra(!) emelkedett. A nem-vegyipari ágazatok közül itt ismét a gépjárműipari új exportkapacitások létrehozására kell utalnunk. (A gépjárműipari export súlya a feldolgozóipari exportban 2012-15 között 23,1%-ról 32%-ra nőtt.) Ma a magyar feldolgozóipari export kb. egyharmadát a közúti gépjármű exportja teszi ki. Eközben a 3 vegyipari ágazat kivitele 2012-15 között a teljes feldolgozóipari exporton belül 15,4%-ról 12,7%-ra süllyedt.

Természetesen a két ágazatot nem szabad közvetlenül összehasonlítani, mivel a közúti gépjárműgyártás termelésének lényegében a 90-95%-a exportra kerül, mivel az ágazat a nemzetközi globális termelési lánc része, miközben a vegyipar termékeinek jelentős része a hazai piacon is felhasználásra kerül.

Az export részaránya az összes értékesítésen belül az egyes vegyipari és az egyéb ágazatokban, 2015-ben



Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

Legmagasabb az export-arány a *gyógyszeriparban*: 70%. Ezen belül a gyógyszeripari nagyvállalatok, amelyek, mint az előző pontban láttuk, az ágazat foglalkoztatásának 41,5%-át, termelésének pedig 86,5%-át adják, termelésük mintegy 72%-át exportálják. A gyógyszeripar

export-intenzitása az elmúlt évtizedben 70-75% között ingadozott. Az ágazat exportjának 92%-át a nagyvállalatok adják.

A kivitel súlya a gumi- és műanyaggyártásban 2015-ben meghaladta a 70%-ot (2008-ban még 60%, 2012-ben 68,5% volt). Az ágazat exportjának 68%-át adják a nagyvállalatok, de a középvállalatok súlya is viszonylag jelentős a kivitelben, 26%. A mikro- és kisvállalatok súlya az exportban elenyésző.

A vegyianyag-gyártásban az export részaránya 53% volt 2015-ben, az exportintenzitás enyhén növekvő. Az ágazat exportjának 73%-át adják a nagyvállalatok, további 20%-ot a közepes méretű vállalatok.

Üzemi eredmény

Az **üzemi eredmény** 2015-ben a vegyipari vállalkozások több mint 80%-ánál pozitív volt, ami jelentős javulás a 2012. évi eredményekhez képest (73,6%). A nyereséges vállalatok aránya 2015-ben a globális válság előtti, 2008. évi arányt is meghaladta, amikor a vegyipari vállalatok mindössze 75,3%-a tudott üzemi nyereséget felmutatni.

3.5. táblázat: Az üzemi szinten nyereséges és veszteséges vállalkozások százalékos aránya

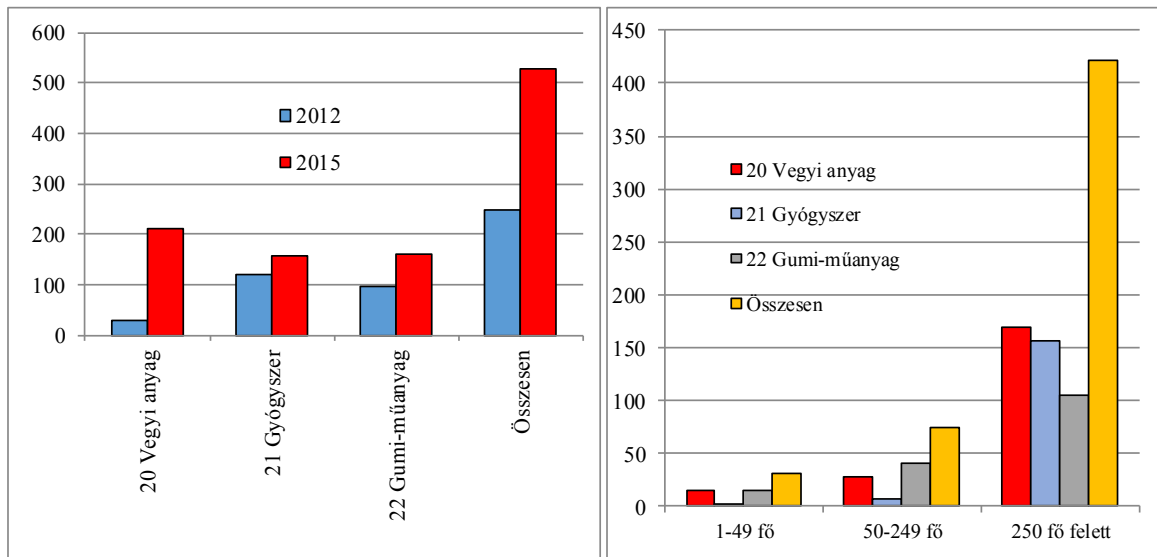
Ágazatok (TEÁOR '08)	Nyeréséges	Veszteséges	Nyeréséges	Veszteséges	Nyeréséges	Veszteséges
	2008		2012		2015	
20 Vegyi anyag, termék	78,0	22,0	77,5	22,5	77,3	22,7
21 Gyógyszergyártás	74,0	26,0	71,2	28,8	82,8	17,2
22 Gumi-, műanyag termék	74,7	25,3	72,6	27,4	83,0	17,0
Vegyipar (20+21+22)	75,3	24,7	73,6	26,4	81,6	18,4
Nem vegyipari ágazatok	71,3	28,7	68,6	31,4	76,5	23,5
Feldolgozóipari ágazatok	71,6	28,4	69,0	31,0	76,8	23,2

Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

A nyereséges vállalkozások a vegyiparban üzemi szinten 2015-ben 535,7 milliárd forint nyereséget értek el, a veszteségesek pedig 8 milliárd forint veszteséget halmoztak fel. Ezzel a nyereség a 2012. évi 291,5 milliárd forintról majdnem megkétszereződött, a veszteség pedig a 2012. évi 45 milliárdról az egy ötödére csökkent. A 3 vegyipari ágazat vállalatai összesen (a nyereséget és a veszteséget összevonva) nettó 527 milliárd forint üzemi nyereséget könyvelhettek el, a 2012. évi 246 milliárddal szemben, ami több mint kétszeres eredményjavulást jelent 2012 és 2015 között. Az üzemi nyereség lényeges emelkedése a vegyipari vállalatok pénzügyi helyzetének stabilizálódásához vezetett az elmúlt években, mivel a mérleg szerinti eredmény is jelentősen javult az ágazatban.

A vegyipari ágazatokban a mikro-kis és a közép méretű vállalatok nettó nyeresége 2015-ben 31, illetve 75 milliárd forintot tett ki, a nagyvállalatok pedig összesen 422 milliárd forint nettó üzemi nyereséget értek el. Az utóbbiból a vegyi-anyag gyártó vállalatok 169, a gyógyszeripari nagyvállalatok 156, a gumi-műanyag ágazatba tartozók pedig 105 milliárd forint nettó nyereséget könyvelhettek el 2015-ben.

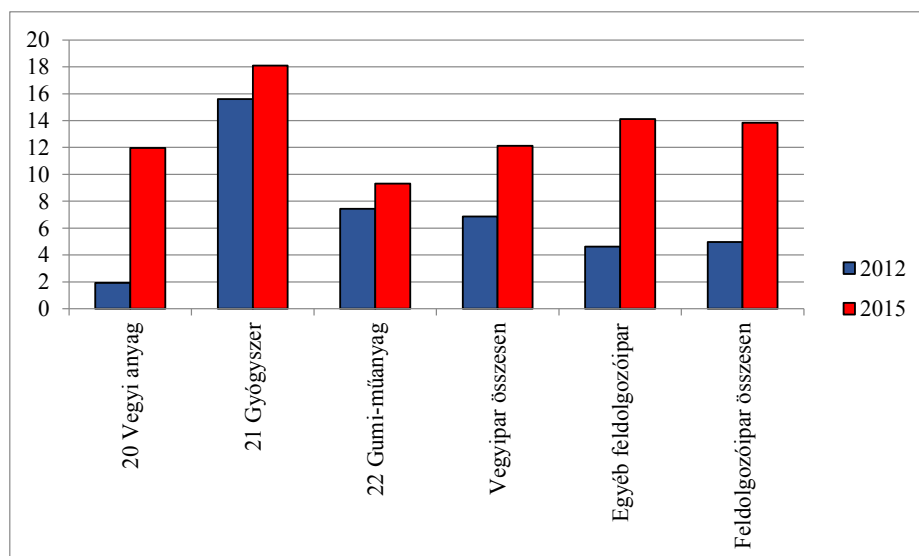
Üzemi szintű nettó nyereség a vegyiparban 2012-ben és 2015-ben (bal ábra) és az üzemi szintű nettó nyereség méretkategóriák szerint 2015-ben (jobb ábra), milliárd forint



Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

Az **üzemi/üzleti szintű jövedelmezőség** (üzemi eredmény az árbevétel százalékában) ugrásszerűen javult a vegyipari ágazatokban 2012-höz képest. 2015-ben az árbevétel-arányos nyereség a vegyipari ágazatokban a 2012. évi 6,9%-ról 12,1%-ra emelkedett. A jövedelmezőség mind a 3 ágazatban jelentősen nőtt. Csakhogy ugyanebben az időszakban az egyéb feldolgozó ipari vállalatok jövedelmezősége még nagyobb mértékben javult: 4,6%-ról 12,1%-ra, majdnem háromszorosra.

Az árbevétel arányos üzemi nyereség 2012-ben és 2015-ben (%)

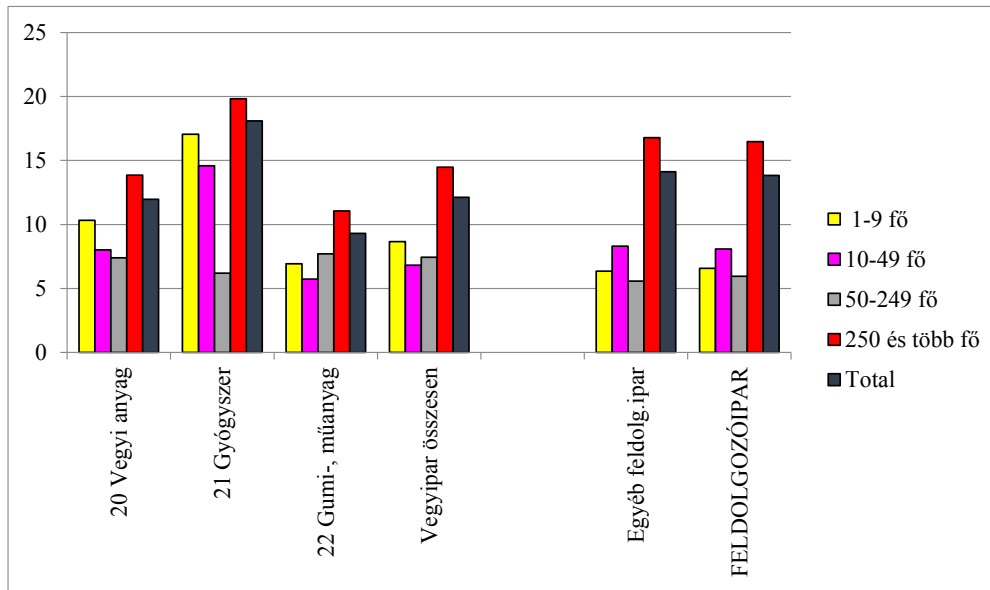


Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

A legmagasabb árbevétel arányos nyereséggel hagyományosan a gyógyszeripar rendelkezik (2015-ben 18% felett), míg a legnagyobb növekedést a vegyi-anyag gyártók érték el 2012-15 között: 2%-ról 12%-ra. A gumi-műanyag gyártó ágazat jövedelmezősége szintén emelkedett

2012-15 között (7,4%-ról 9,3%-ra), 2015-ben azonban ez csak a 3 ágazat utolsó helyéhez volt elegendő.

Az árbevétel arányos üzemi nyereség 2015-ben az egyes vállalati méretkategóriákban (%)



Forrás: Kopint-Tárki adatbázis (Összesített NAV adatok)

Mint a fenti táblázatból kiolvasható, a nagyvállalatok az ágazati átlagnál minden esetben magasabb jövedelmezőséggel rendelkeznek, nem csak a vegyiparban, hanem a feldolgozóipar egészében is. Ez a szakirodalomban is jól ismert jelenség: a nagyvállalatok bőven tudnak élni a méretgazdaságossági előnyökkel mind az alapanyagok beszerzési árában, mind a termelési technológiában, a fejlett szervezési módszerek alkalmazásában. A nagyvállalatok az értékesítési árakat is erőteljesebben tudják befolyásolni, részben a piaci fölényük, részben a bevezetett trade-mark árelőnye következtében.

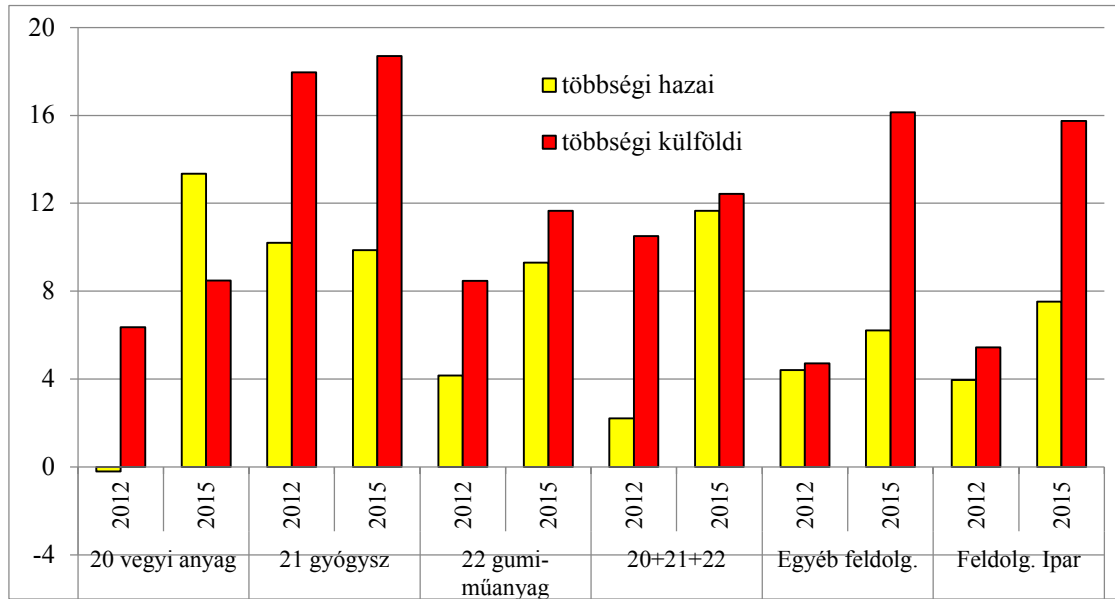
Ugyanakkor az adatok azt is mutatják, hogy a vegyipari ágazatokban a második helyen a jövedelmezőség terén a mikro-vállalatok állnak. A feldolgozóipar egyéb ágazataiban nem ez a helyzet, de a mikro-vállalatok ott is előkelő helyet foglalnak el a jövedelmezőségi rangsorban.

A mikro-vállalatok kedvező helyzete az árbevétel-arányos nyereségben szintén nem meglepő: a vállalatok ezen szegmensében ugyanis más előnyök érvényesülnek. A kis szervezet mentes azokról a költségektől, amelyek a nagyobb vállalatok hierarchikus szervezetében jelentős költségekkel járnak (humánpolitikai, jogi, könyvelési és egyéb kiszolgáló tevékenységek költségei).

A legnehezebb helyzetben a kis- és főként a közepes vállalatok vannak. Ezeknél ugyanis már szükség van olyan belső szolgáltató tevékenységekre, amelyek növelik a termékek költségét, miközben nem tudnak élni a nagyvállalatok piaci előnyével. Ezért ez a vállalati szegmens a legsérülékenyebb.



Az árbevétel arányos üzemi nyereség 2012-ben és 2015-ben az egyes tulajdoni kategóriákban (%)



A fenti ábra plasztikusan mutatja, hogy 2015-ben minden vegyipari és nem vegyipari ágazatban jelentősen emelkedett a vállalati jövedelmezőség. Az árbevétel arányos nyereség növekedése 2012-15 között ezen belül kivétel nélkül minden tulajdoni kategóriára, mind a többségében hazai, mind a többségi külföldi tulajdonban lévő vállalatokra jellemző.

Az is megállapítható továbbá, hogy a többségében külföldi tulajdonban lévő vállalatok minden ágazatban magasabb átlagos jövedelmezőséggel rendelkeznek, mint a többségi belföldi tulajdonúak, kivéve a vegyi anyag és termék gyártása ágazatot.

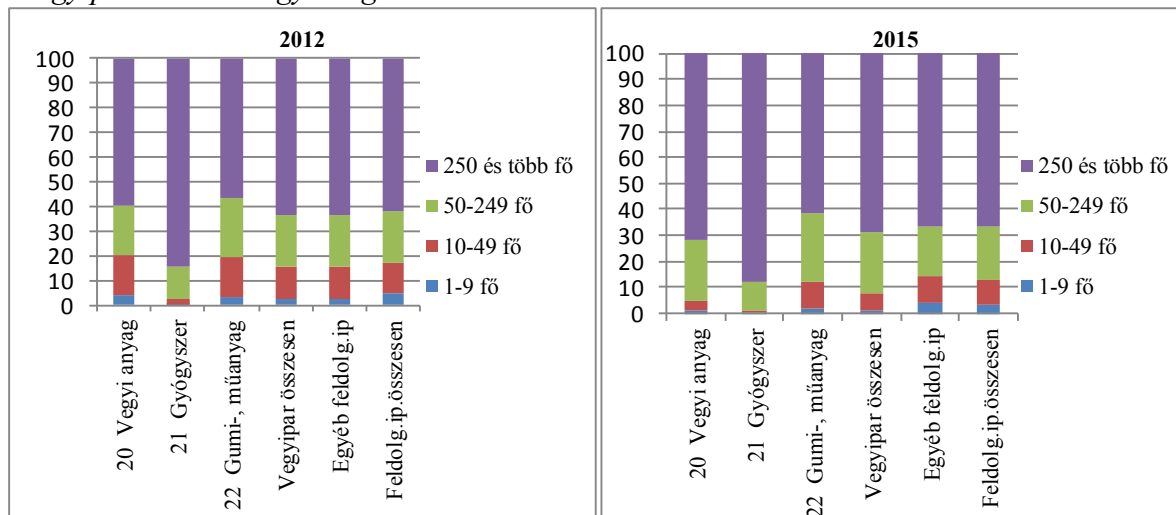
Mindazonáltal, a belföldi és a külföldi többségi tulajdonú vállalatok között a jövedelmezőségi különbség 2015-ben lényegesen kisebb volt, mint az egyéb feldolgozóipari ágazatokban, mivel 2012-15 között a többségi belföldi tulajdonú cégek lényegesen nagyobb mértékben tudták növelni a jövedelmezőségüket, mint a többségi külföldi tulajdonú cégek.



Beruházások

Mint a 2.7 fejezetben láttuk, a vegyipari ágazatok az elmúlt években élen jártak a beruházásokban: részesedésük a feldolgozóipari állóeszköz-felhalmozásban magasabb, mint a hozzáadott érték termelésben. Ez a kedvező jövőbeli kilátásokra utal.

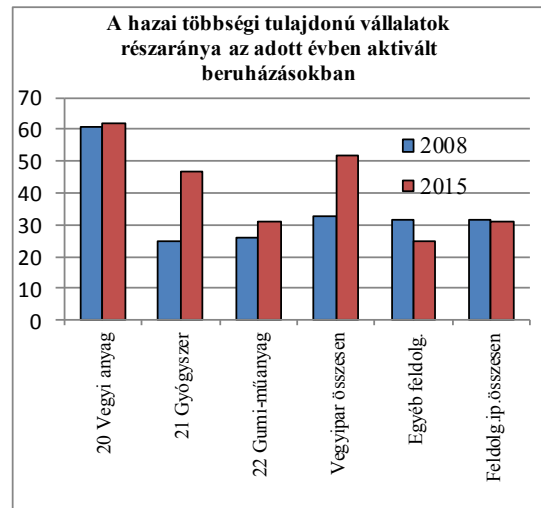
Az adott évben aktivált beruházások megoszlása vállalati méret szerint 2008-ban és 2015-ben a vegyiparban és az egyéb ágazatokban



Mint a fenti ábra mutatja, figyelemre méltó eltolódás következett be a beruházások terén a vegyipari ágazatok egyes vállalati méretkategóriája között: jelentősen nőtt a nagyvállalatok amúgyis erősen domináns szerepe az ágazat beruházásaiban. Míg 2008-ban a 3 vegyipari ágazat összesített beruházásainak 62%-át bonyolították le a 250 fő feletti nagyvállalatok, addig ez az arány 2015-re majdnem 70%-ra emelkedett. Ugyanakkor az 50-249 fő közötti középvállalatok részaránya még jelentősebben nőtt az állótőke-felhalmozásban. Ez a két méretkategória együtt 2015-ben már az ágazat teljes beruházásainak 92%-át (2008-ban még csak 84%-át) képviselték.

Ez a koncentráció jóval erősebb, mint a feldolgozó ipar más ágazataiban, különösen, ami a 2015. évi értékeket illeti. A nagyvállalatok aránya a vegyipari beruházásokban 2015-ben csak árnyalatnyival lett magasabb, mint a többi feldolgozóipari ágazatban, a középvállalatok súlya azonban lényegesen nagyobb lett, mint másutt. 2012-ben még mind a vegyiparban, mind a többi feldolgozóipari ágazatban 20%-ot képviseltek a középvállalatok a beruházásokban, addig ez az arány a vegyipari ágazatokban 23%-ra nőtt, a többi ágazat átlagában pedig 18%-ra csökkent.

Az aktivált állóke-beruházásokat a cégek tulajdoni szerkezete alapján vizsgálva megállapítható, hogy jelentős eltérések tapasztalhatók a vegyipari ágazatokban az általános feldolgozóipari tendenciákhoz képest, és ezen belül is számottevő elmozdulásokat tapasztalhattunk az elmúlt években. Egyrészt a vegyi anyag és termék gyártásában és beruházásaiban hagyományosan magasabb a belföldi tulajdonú cégek aránya, amely nagy vegyipari kombinátok az elmúlt években is számottevő beruházásokat hajtottak végre, illetve hajtanak végre jelenleg is (pl. műtrágyagyártás). Ennek következtében részarányuk folyamatosan nő mind a



beruházásokban, mind a termelésben. Látszólag a gyógyszergyártásban is nőtt a belföldi cégek beruházásainak az aránya, ez azonban nem tényleges eltolódás, hanem jórészt átsorolásból adódó jelenség. A gumi és műanyagiparban tapasztalt enyhe eltolódás a belföldi cégek felé az aktivált beruházásokban azonban már tényleges folyamat: a hazai vállalatok részaránya az ágazat beruházásaiban a 2012. évi 27%-ról kissé 30% fölé emelkedett. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a vegyiparon kívül feldolgozó ipari ágazatokban több mint 4 %-ponttal csökkent a hazai tulajdonú vállalatok aránya az aktivált beruházásokban.

Hivatkozások

CEFIC (2016): The European chemical industry: Facts & Figures, <http://fr.zone-secure.net/13451/186036/publication/contents/pdfweb.pdf>

Eurostat adatbázis

KSH adatbázis

NAV anonimizált vállalati adatbázis







